

УДК 371.1.13

№ держреєстрації 0115U03074

інв. №

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогіки
04053, м. Київ-53, вул. Січових Стрільців, 52-д
тел. 481-37-12

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Інституту педагогіки
НАПН України
_____ О. М. Топузов
_____ 2017 р.

«Затверджено»
на засіданні відділу дидактики
Інституту педагогіки
НАПН України
27 листопада 2017 р.
протокол № 10

ЗАКЛЮЧНИЙ ЗВІТ
про науково-дослідну роботу
«Формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і
варіативної складових»
(2015–2017 рр.)

Керівник НДР
д. пед. наук, ст. наук. сп.

Г. О. Васьківська

Київ-2017

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

<i>Керівник НДР,</i> завідувач відділу дидактики, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник	Васьківська Г.О.
провідний науковий співробітник, кандидат педагогічних наук старший науковий співробітник	Кизенко В.І.
старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	Барановська О.В.
старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук	Косянчук С.В.
старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук	Кравчук О.П.
старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	Трубачева С.Е.
головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, професор	Доброскок І.І. (0,5 ст.)
старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук	Чорноус О.В. (0,5 ст.)

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І АБРЕВІАТУР

авт. – автор (-и), авторський
арк. – аркуш
б.в. – без видавництва
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВПНЗ – вищий педагогічний навчальний заклад
д-р – доктор
друк. – друкарський
зб. – збірник
ЗМІ – засіб масової інформації
ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад
канд. – кандидат
КЗ – комунальний заклад
КМ – Кабінет Міністрів
кол. – колектив, колективний
МОН – Міністерство освіти і науки
НАН – Національна академія наук
НАПН – Національна академія педагогічних наук
НДР – науково-дослідна робота
НДТ – науково-дослідна тема
НПУ – Національний педагогічний університет
пед. – педагогічний
обл. – обліковий
РДА – районна державна адміністрація
ред. – редакція
рис. – рисунок
с. – сторінка
співроб. – співробітник
ст. – ставка
старш. – старший
ум. – умовний
упоряд. – упорядкування
Ч. – частина

З М І С Т

Список виконавців	2
Перелік скорочень і абревіатур	3
Реферат	5
Вступ	8
Основна частина	14
1.1. Теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. <i>Г.О. Васьківська</i>	14
1.2. Дидактичні основи варіативного компонента змісту освіти в старшій школі. <i>В.І. Кизенко</i>	20
1.3. Аксиологічні засади формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. <i>С.В. Косянчук</i>	24
1.4. Конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції. <i>О.В. Барановська</i>	28
1.5. Метапредметні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. <i>С.Е. Трубачева</i>	32
1.6. Метапредметні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. <i>О.В. Черноус</i>	34
1.7. Реалізація компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. <i>О.П. Кравчук</i>	38
1.8. Реалізація особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. <i>І.І. Доброскок</i>	43
Висновки	46
Список основних наукових праць	48

РЕФЕРАТ

Заключний звіт складається зі вступної частини (обкладинка, титульний аркуш, список авторів, перелік скорочень і аббревіатур, реферат, зміст, передмова), основної частини (вступ, суть звіту, висновки, рекомендації), списку публікацій.

Загальний обсяг звіту 64 сторінки, список опублікованих робіт – на 16 сторінках.

Звіт відображає результати науково-дослідної роботи співробітників відділу дидактики з теми НДР «Формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових», виконаної відповідно до Постанови Президії НАПН України від 02.04.2014 р., протокол № 1-7/4-89; постанови Президії НАПН України від 19.06.2014 р., протокол № 1-7/6-151; постанови Президії НАПН України від 14.01.2015 р., протокол № 1-2/2-6; договору № 11/1/1-15 Нф від 15 січня 2015 р.

Початок дослідження: 01 січня 2015 р. **Закінчення:** 31 грудня 2017 р.

Ключові слова: процес навчання у старшій школі, профільне навчання, зміст профільного навчання, інваріантна і варіативна освітні складові, співвідношення інваріантної і варіативної складових змісту освіти.

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес у старшій школі загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – зміст освіти у старшій школі в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні та розробленні дидактичної теорії формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Методи дослідження. Для реалізації основних завдань дослідження на різних його етапах використано систему теоретичних, емпіричних і статистичних методів, а саме:

– *теоретичний аналіз, синтез, порівняння та зіставлення* з метою концептуалізації філософської, психологічної і педагогічної наукової літератури, вивчення нормативно-правових документів у сфері освіти, словників, енциклопедій, авторефератів, дисертацій, Інтернет-ресурсів, досвіду роботи педагогічних працівників навчальних закладів України;

– *педагогічний експеримент* використовувався з метою перевірки ефективності запропонованих моделей формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових за застосування емпіричних методів (анкетування, спостереження, усне опитування, бесіда);

– *прогностичні методи* (моделювання, метод незалежних експертних оцінок) з метою впровадження й апробації розроблених дидактико-методичних матеріалів.

Результати дослідження були піддані якісному і кількісному аналізу.

Одержані результати:

науково обґрунтовано та розроблено дидактичну теорію формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових, яка представлена у часткових концептуальних моделях;

обґрунтовані теоретично й апробовані результати дослідження *представлено* в рукописах колективної монографії «Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічні аспекти»; посібника «Конструювання і реалізації змісту профільного навчання: особистісно орієнтований підхід»;

видруковано:

• неперіодичні збірники наукових праць:

– Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. Г. О. Васьківської ; упоряд. С. В. Косянчука]. – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2015. – 224 с. (14,87 обл.-вид. арк.);

– Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. (10,25 обл.-вид. арк.);

– Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 112 с. (6,85 обл.-вид. арк.);

– Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – 208 с. (14,58 обл.-вид. арк.);

– Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 188 с. (13,58 обл.-вид. арк.);

• довідник:

Показчики друкованих праць наукових співробітників відділу дидактики (1996–2016) : довідник / [упоряд. С. В. Косянчук]. – К. : Відділ дидактики Інституту педагогіки НАПН України, 2016. – 140 с. (11,25 обл.-вид. арк.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше науково обґрунтовано та розроблено дидактичну теорію формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових, зокрема,

визначено та *обґрунтовано*: теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання, які ґрунтуються на ідеях особистісно орієнтованого навчання, людиноцентризму, гуманізму й цілісно охоплюють інваріантну і варіативну складові; дидактичні основи формування варіативного компонента змісту освіти в старшій школі; аксіологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

виокремлено дидактичні умови конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на засадах метапредметного, компетентнісного та інтегративного підходів;

розроблено концептуальну модель формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

створено інструментарій для моніторингу єдності інваріантної і варіативної складових змісту профільного навчання;

уточнено і конкретизовано у контексті дослідження сутність поняття «інваріантна і варіативна складові змісту профільного навчання».

Практичне значення результатів дослідження:

- здобуті результати можуть бути використані для розроблення програм з навчальних предметів старшої школи;
- доробком доцільно користуватися як інструментом науково обґрунтованого підходу до добору змісту профільного навчання;
- реалізовані науково обґрунтовані концептуальні положення у частині конструювання змісту навчального матеріалу сприятимуть формуванню у старшокласників системного мислення; ці положення є невід'ємною умовою для дидактичних і методичних досліджень, а також практичної діяльності вчителів.

Загалом здобуті результати та їх теоретичне обґрунтування є важливим ресурсом підвищення якості знань учнів старшої школи.

Ступінь упровадження: наукові статті; виступи на різного рівня науково-практичних конференціях і семінарах, круглих столах, лекції для методистів і вчителів.

Основні конструктивні і техніко-економічні показники: відповідність результатів науково-дослідної роботи сучасним досягненням педагогічної, психологічної і методичної наук, нормативно-правовим документам із питань науки та освіти.

Валідність НДР забезпечувалася презентативністю результатів проведених експериментів.

Про ефективність виконаної роботи свідчать результати апробації розроблених дидактичних засад формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; довідки про впровадження результатів дослідження, видані загальноосвітніми навчальними закладами, вищими педагогічними навчальними закладами, відділами освіти районних державних адміністрацій.

Галузь використання: педагогіка, теорія навчання; загальноосвітні навчальні заклади, система вищої педагогічної та післядипломної освіти.

ВСТУП

У звіті подано результати НДР відділу дидактики з *колективної теми* «Формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових». Її розроблення здійснювалось у процесі виконання співробітниками *індивідуальних підтем*: «Теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»; «Конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції»; «Дидактичні основи варіативного компонента змісту освіти в старшій школі»; «Аксіологічні засади формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»; «Реалізація компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»; «Метапредметні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»; «Реалізація особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових».

Підтеми є складовими колективної теми і реалізують актуальні проблеми формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Тема виконувалася протягом 2015–2017 рр. *поетапно*, включаючи теоретико-пошуковий, теоретико-моделювальний, узагальнювально-впроваджувальний етапи.

Упродовж звітнього періоду додатково виконувалися *завдання*. *Забезпечено* реалізацію наказу МОНмолодьспорту України № 1477 від 24 грудня 2012 року про виконання теми «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів» (Київська гімназія східних мов №1 – Асоційована школа ЮНЕСКО – експериментальний навчальний заклад всеукраїнського рівня, грудень 2012 – грудень 2019). Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 09 вересня 2014 року №1017 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Кременчуцької гімназії №5 імені Т. Г. Шевченка» (статус експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня) на 2014–2020 роки проводиться дослідно-експериментальна робота за темою «Модульно-цільове проектування дидактичних одиниць в навчальному процесі гімназії: регіональний аспект».

Тематика НДР відділу актуальна, оскільки визначається новими концептуальними засадами розуміння якості загальної середньої освіти, які зумовлюють необхідність коригування змісту освітніх галузей для забезпечення можливостей щодо повноцінного здійснення профільного навчання в старшій школі, на заключному ступені здобуття загальної середньої освіти.

Основна ідея дослідження полягає у необхідності увідповіднити зміст профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових вимогам особистісно орієнтованого навчання.

Науково-дослідна робота над колективною темою здійснювалася в три етапи.

Відповідно, *першим* (теоретико-пошуковим) *етапом дослідження* (2015), спрямованим на розв'язання поставлених завдань, було вивчення й аналіз вітчизняних і зарубіжних джерел з проблеми формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; аналіз стану досліджуваної проблеми у практиці ЗНЗ і ВНЗ; констатувальний експеримент.

Другим (теоретико-моделювальним) *етапом* (2016) стало обґрунтування і моделювання дидактичних засад формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

визначення дидактичних умов реалізації узгодженості інваріантної і варіативної складових змісту профільного навчання; підготовка розділів до рукопису колективної монографії.

На *третьому* (узагальнювально-впроваджувальному) *етапі* (2017) здійснювалось узагальнення та систематизація теоретичних висновків дослідження, та застосування їх у ході впровадження у практику школи, підготовка до видання рукописів монографії та посібника.

Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що перевантаженість навчальним змістом окремих освітніх галузей, нечіткість і неконкретність деяких формулювань вимог до освітніх результатів, нераціональний розподіл навчальних годин між інваріантними і варіативними освітніми складовими, особливо в старшій школі, недостатня збалансованість питомої ваги освітніх галузей у змісті освіти не дає змоги повною мірою реалізувати на практиці новий зміст профільної освіти. Зазначені суперечності визначили актуальність проблеми формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Введення профільного навчання передбачає модернізацію змісту і структури освіти, що враховує реальність затвердження нових державних освітніх стандартів. Профільне навчання є складовою частиною загальної проблеми модернізації змісту шкільної освіти. Розв'язання цієї проблеми дасть змогу зменшити неспівмірне навчальне навантаження на учнів основної школи і водночас забезпечити повноцінну освіту старшокласників відповідно до їхніх запитів, індивідуальних здібностей і нахилів. З уведенням профільного навчання з'явиться реальна можливість усунути розрив і забезпечити наступність між загальною і професійною освітою.

Отже, виняткова актуальність окресленого у поєднанні з недостатньою розробленістю зумовили вибір теми дослідження: «Формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових».

Об'єкт дослідження: навчально-виховний процес у старшій школі загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження: зміст освіти у старшій школі в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні та розробленні дидактичної теорії формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Завдання дослідження:

– вивчити сучасний стан досліджуваної проблеми у теорії і шкільній практиці;

- обґрунтувати дидактичні засади формування змісту профільного навчання;
- розробити концептуальну модель формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових;
- визначити дидактичні умови реалізації концептуальної моделі формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових.

У дослідженні використовувалися теоретичні та емпіричні *методи*: аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури з проблеми дослідження, узагальнення, аналіз програм і підручників старшої школи з метою з'ясування вихідних даних дослідження; спостереження за навчальним процесом, бесіди з учителями і учнями, анкетування, аналіз уроків, письмових робіт та усних відповідей учнів, кількісний та якісний аналіз здобутих результатів з метою перевірки вірогідності результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження: Авторська школа М.П. Гузика експериментальна спеціалізована загальноосвітня школа-комплекс І–ІІІ ступенів Южненської міської ради; гімназія №290 м. Києва; гімназія міжнародних відносин №323 з поглибленим вивченням англійської мови; Київська гімназія східних мов №1 (експериментальний навчальний закладу всеукраїнського рівня); Кременчуцька гімназія №5 імені Т.Г. Шевченка (експериментальний навчальний закладу всеукраїнського рівня; Полтавська область); Путивльська ЗОШ №1 І–ІІІ ступенів імені Радіка Руднева Сумської області; Путивльська середня загальноосвітня школа №2 І–ІІІ ступенів імені Г. Я. Базими Сумської області; Путивльське НВО Сумської області; Руднівський НВК Путивльського району Сумської області; Пісківська гімназія Бородянського району Київської області.

Одержані результати дослідження:

- *систематизовано* понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження;
- *досліджено* передумови формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;
- *проаналізовано* дидактичні особливості конструювання змісту профільного навчання на основі особистісно-орієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, метапредметного та інтегративного підходів та принципів гуманізації, фундаменталізації, інтеграції, системності, варіативності і диференціації;
- *визначено* особливості навчально-пізнавальних потреб та інтересів старшокласників, задоволення яких зумовлює суттєві зміни у змістово-процесуальному забезпеченні профільного навчання, сприяє максимальному врахуванню індивідуальних особливостей, створює сприятливе середовище для інтелектуального розвитку і соціальної ініціативи;
- *організовано і проведено* аналітико-діагностичні зрізи на базі експериментальних майданчиків (опитано 415 учнів 10–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів і 109 учителів старшої школи): *виявлено* ставлення респондентів до чинного змісту освіти старшої школи у єдності його інваріантної і варіативної складових; *з'ясовано* відповідність наявних профілів

навчання запитам і потребам старшокласників; *вибудовано* ієрархію основних видів роботи в системі профільного навчання; *визначено співвідношення інваріантної і варіативної складових*, за якого профільне навчання реалізуватиметься ефективніше (на думку старшокласників співвідношення (за середнього квадратичного відхилення – 18,448 і коефіцієнта варіацій – 0,392) має складати 53% і 47%; на думку вчителів – 65% і 35% (за середнього квадратичного відхилення – 14,196 і коефіцієнта варіацій – 0,401);

- **встановлено**, що вибір учнями спеціальних курсів міжпредметного характеру сприяє: ознайомленню з новими галузями знань, не представленими у змісті непрофільних і профільних предметів, але орієнтованими на майбутню професію за обраним профілем; забезпеченню професійної підготовки старшокласників; поглибленню і розширенню змісту окремих розділів профільних (за потреби – і непрофільних) предметів; розкриттю практико-орієнтованого аспекту знань, здобутих у процесі навчання; **що** основним метапредметним результатом в умовах профільного навчання є компетентність професійного самовизначення старшокласників, що забезпечує можливість проектування подальший професійний розвиток на основі усвідомлення власних інтересів і здібностей, мотивації вибору майбутньої професії, здатність нести відповідальність за результати самостійного вибору;

- **схарактеризовано** сутність і особливості аксіологічних засад формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; *визначено* місце системи цінностей у формуванні світогляду, а також гносеологічну цінність змісту варіативної складової (59,76% учнів старшої школи віддають перевагу курсам за вибором);

- **обґрунтовано**: теоретичні й методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; перспективи впровадження аксіологічних засад у зміст освіти старшої школи для підвищення якості профільної підготовки майбутніх випускників; дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в профільному навчанні; дидактичні особливості застосування аудіовізуальних засобів навчання у метапроектних технологіях навчання старшокласників;

- **уточнено поняття**: «професійно зорієнтоване освітнє середовище старшої школи», що є штучно побудованою системою, структура і складові якої сприяють досягненню цілей профільного навчання, забезпечують формування ключових, предметних і професійно спрямованих компетентностей учнів задля створення умов з реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня; «інтеграція змісту освіти» як процес виявлення однотипних сутностей (закономірностей) в елементах змісту навчання та встановлення їх системної цілісності;

- **окреслено** дидактичні аспекти міжпредметної інтеграції у процесі формування змісту профільного навчання.

- **узагальнено та систематизовано** теоретичні висновки дослідження змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових; дидактичні умови реалізації моделі проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу;

• **розроблено** та **апробовано** концептуальну модель формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових як кероване, відкрите, складне утворення, що цілісно відображає освітній процес і містить цільовий, теоретико-методологічний, дидактико-методичний і експертно-оцінювальний блоки, включаючи субмоделі:

– формування варіативного компонента змісту освіти з цільовим, методологічним, дидактико-організаційним, результативним блоками;

– інтеграції навчання в старшій школі в умовах профільного навчання, яка містить дефініційний блок, принципи інтеграції навчання в старшій школі, дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в умовах профільного навчання за єдності інваріантної та варіативної складових, змістовий та технологічний модулі;

– проектування змісту профільного навчання на основі метапредметного підходу, що об'єднує блоки: цільовий (мета і завдання профільного навчання, які визначають загальноосвітню підготовку, професійну орієнтацію, розвиток інтересів, здібностей, нахилів старшокласників до певних професій), діагностувально-консультативний (діагностувальні технології), критеріальний, що об'єднує критерії відбору змісту навчального матеріалу для інваріантної та варіативної складових і має метапредметну спрямованість, змістовий (метапредметні аспекти формування змісту профільного навчання, метапредметні компоненти інваріантної та варіативної складових змісту профільного навчання), технологічний (засоби досягнення метапредметної спрямованості змісту як метатехнології розв'язання навчальних дослідницьких та проектних проблем, практико та професійно спрямовані курси за вибором із застосуванням технологій професійної орієнтації), результативний, який передбачає метареzультат та метаоцінку, включаючи рівні сформованості ключових та професійно орієнтованих компетентностей учнів старшої школи;

– формування змісту профільного навчання на аксіологічних засадах, яка враховує аксіологічний, гносеологічний, комунікативний потенціал особистості старшокласника з огляду на аксіологічно-орієнтаційний, пізнавальний і діяльнісний досвід особистості, цілісність структури учіння, узалежненої від аксіологічного, когнітивного, діяльнісного, організаційно-комунікативного, інтелектуально-соціального компонентів, що відповідає структурі особистості з такими компонентами, як механізм розвитку психічних процесів, вітагенний досвід і типологічні властивості особистості;

– реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових, яка складається з таких блоків: «філософія співпраці», «випускник», «законодавче забезпечення», «науково-методичне забезпечення», «людські ресурси», «оптимізація навчально-виховного процесу», «обмін досвідом», «керування», «звітність та прийняття рішень»;

• **визначено** дидактичні умови реалізації концептуальної моделі формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових:

– забезпечення цілісності й системності процесу реалізації ідей розвитку національної освіти і системи профільного навчання;

– структурно-функціональної єдності інваріантної і варіативної складових змісту освіти;

– адаптація змісту освіти до сучасних потреб суспільства та особистості з огляду на закономірності розвитку економічної, екологічної, політичної, демографічної та інших сфер людської діяльності;

– спрямованість змісту ключових компетентностей на реалізацію індивідуальних освітніх траєкторій старшокласників за позитивних ціннісно-сміслових орієнтацій, базованих на основних видах абсолютних цінностей;

– урахування характеру, динаміки різноманітних загальнонаукових і професійних інтересів і вільного вибору учнями змісту варіативного освітнього компонента;

– розроблення міжпредметних програм навчання;

– створення інтегрованих курсів за вибором;

– технологізація змісту навчання, створення STEM-орієнтованого освітнього контенту;

• **узагальнено** та **впроваджено** результати дослідження щодо реалізації інтегративного підходу до формування змісту профільного навчання в єдності інваріантної та варіативної складових;

• **проведено** моніторинг функцій, визначено роль, схарактеризовано призначення аудіовізуальних засобів у формуванні змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

• **підготовлено** рукописи колективної монографії «Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект» та посібника «Конструювання і реалізація змісту профільного навчання: особистісно орієнтований підхід»;

• **здійснено** моніторинг упровадження результатів дослідження;

• **упорядковано і видано**: 5 неперіодичних збірників наукових праць відділу дидактики «Дидактика: теорія і практика» (загальний обсяг – 60,13 обл.-вид. арк.); довідник «Покажчики друкованих праць наукових співробітників відділу дидактики (1996–2016)» (обсяг – 11,25 обл.-вид. арк.).

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Планова тема фундаментального дослідження є комплексною і поділяється на кілька пов'язаних загальною проблемою напрямів (підтем). Кожний компонент як автономний доробок наукового співробітника, водночас, певним чином розкриває деякі аспекти загальної проблеми, надаючи їй як теоретичного, так і практичного спрямування.

Робота виконувалася відповідно до потреб сучасної педагогічної науки і шкільної практики, на засадах новітніх досягнень у галузі дидактики та інших суміжних наук.

Підзвітна тема з науково-дослідної роботи складається з таких підтем:

«Теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

«Конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції»

«Дидактичні основи варіативного компонента змісту освіти в старшій школі»

«Аксіологічні засади формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

«Реалізація компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

«Метапредметні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

Підтема дослідження

«Теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

Виконавець: Васьківська Галина Олексіївна, д-р пед. наук, старш. наук. співроб., завідувач відділу дидактики.

Актуальність дослідження. Актуальність обраної теми дослідження визначається новими концептуальними засадами розуміння якості загальної середньої освіти, які зумовлюють необхідність коригування змісту освітніх галузей для забезпечення можливостей щодо повноцінного здійснення профільного навчання в старшій школі, на заключному ступені здобуття загальної середньої освіти.

У сучасних умовах якість освіти у старшій школі засвідчує надмірний обсяг обов'язкової для всіх учнів (інваріантної) освітньої складової, що, з одного боку, веде до навчального перевантаження школярів, а з іншого, не дає змоги ефективно задовольнити їхні освітні потреби, пов'язані з подальшими життєвими планами. Перевантаженість старшокласників унеможливорює об'єктивну оцінку власних можливостей, здібностей і знань, формування уміння приймати оптимальні рішення щодо здобуття освіти та майбутньої професійної діяльності.

Оскільки профільне навчання, диференціація змісту навчання в старших класах здійснюється на основі співвідношення базових і профільних предметів,

курсів за вибором, кожен із них виконує певну роль у реалізації завдань профільного навчання. Відповідно, на якість профільної освіти впливає стандарт, який має унормувати співвідношення між навчальними годинами, обов'язковими для вивчення, та тими, що зможуть обирати учні старшої школи.

Інваріантна освітня складова носить загальноосвітню, загальнокультурну, світоглядну спрямованість і передбачає розвиток ключових компетентностей як необхідної основи успішної життєдіяльності індивіда в сучасному світі. Водночас, варіативна складова забезпечує гнучкість структури шкільних навчальних планів, інтеграцію суміжних предметів, диференціацію, уніфікацію та гуманізацію освітнього процесу, тобто варіативна освітня складова може бути спрямована також на здійснення початкової професійної підготовки школярів і здобуття ними певних професій.

З огляду на це, плануються зміни у змісті освіти старшокласників, які ведуть до перегляду освітнього стандарту для основної та старшої школи щодо уточнення мети і завдань галузей, їх змісту, забезпечення завершення реалізації окремих змістових ліній на цих ступенях навчання тощо. Крім того, пропонується розширити обсяг варіативної складової навчального плану, зокрема, для здійснення профільної підготовки учнів.

Для реалізації сучасних вимог і запитів суспільства щодо профільного навчання, забезпечення індивідуальної орієнтованості змісту освіти старшокласників, гарантованого досягнення обов'язкового рівня загальноосвітньої підготовки випускників, реалізації індивідуальних програм профільного навчання необхідно забезпечити його дидактико-методичними розробками. Такі розробки розкриватимуть дидактичні засади організації профільного навчання з огляду на інваріантну і варіативну освітні складові; дидактичні умови, за яких коригування змісту освітніх галузей забезпечить можливості для повноцінного здійснення профільного навчання у старшій школі; дидактичні можливості кожного освітнього компонента щодо формування в учнів ключових і предметних компетентностей.

Перевантаженість навчальним змістом окремих освітніх галузей, нечіткість і неконкретність у багатьох випадках формулювань вимог до освітніх результатів, нераціональний розподіл навчальних годин між інваріантними і варіативними освітніми складовими, особливо в старшій школі, недостатня збалансованість питомої ваги освітніх галузей у змісті освіти не дає змоги повною мірою реалізувати на практиці новий зміст профільної освіти. Зазначені суперечності визначили актуальність проблеми формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Введення профільного навчання передбачає модернізацію змісту і структури освіти, що враховує реальність затвердження нових державних освітніх стандартів. Профільне навчання є складовою частиною загальної проблеми модернізації змісту шкільної освіти. Розв'язання цієї проблеми дасть змогу зменшити непомірне навчальне навантаження на учнів основної школи і водночас забезпечити повноцінну освіту старшокласників відповідно до їхніх запитів, індивідуальних здібностей і нахилів. З уведенням профільного навчання з'явиться реальна можливість ліквідувати розрив і забезпечити наступність між загальною і професійною освітою.

Наразі, коли саме ці питання викликають багато суперечок, перед освітянами постає завдання переосмислення й переоцінки всього навчального матеріалу з погляду доречності, практичності, необхідності тощо. Зрозуміло, що вчителям-предметникам важко самотужки проаналізувати, який саме зміст освіти має лишитися, а який, за бажанням, учень може опанувати самостійно, а то й узагалі відмовитися від нього. Саме тому ми пропонуємо чотири основні принципи (критерії), які мають лягти в основу формуванню змісту шкільної освіти. Ми вважаємо, що доцільним є аналіз змісту освіти з позиції його відповідності хоча б одному з чотирьох критеріїв (в ідеалі двом-трьом). Якщо зміст не можна виправдати жодним з них, варто замислитися над тим, чи потрібен він узагалі для вивчення в рамках інваріантного компоненту.

Тож ми виокремили такі принципи-критерії:

- а) орієнтація змісту освіти на функціональне використання здобутих знань (профільне спрямування знань, їх практична значущість);
- б) здійснення добору змісту освіти з огляду на фундаментальний характер знання (можливість здобувати нові знання на основі засвоєних);
- в) сучасний характер знання має відповідати вимогам суспільства, відображати реалії сьогодення;
- г) орієнтація змісту освіти на формування особистісних цінностей і ціннісно-сміслових орієнтацій учня.

Розглянемо детальніше кожен з цих принципів.

Принципу орієнтації змісту освіти на функціональне використання здобутих знань легко дотримуватися, коли зважати на те, що знання мають носити профільне спрямування або мати практичну значущість для учня у майбутньому.

Учні чітко мають усвідомлювати особистісну значущість знань і важливість для їхньої майбутньої професійної діяльності. Це веде до необхідності збагачувати зміст навчання профільно-орієнтованим цікавим матеріалом, показувати їх взаємозв'язок, формувати пізнавальний інтерес, сприяти адекватній самооцінці учнями своїх можливостей, прагненню до самовдосконалення, формувати відповідальне ставлення до майбутньої професійної діяльності, відповідальність за власні дії тощо. Тож стверджуємо, що профільне навчання спрямоване на формування цілісності особистості за розвитку життєвої, світоглядної, наукової, культурної і професійної компетентностей учнів, що сприятиме їхньому подальшому всебічному самовдосконаленню і самореалізації. Профільність навчання передбачає активізацію навчальної діяльності за збільшення інтелектуального напруження, інтенсивного опанування спеціальних знань, формування умінь і навичок відповідного напрямку, підвищення рівня самоорганізації, самостійності у навчальній діяльності і життєдіяльності.

Навчання має орієнтуватися не на пасивне розуміння і засвоєння змісту, а на активне його використання. Тобто, рівень сформованості системи знань слід визначати не лише через їх кількість і рівень засвоєння, а й через готовність використовувати ці знання в повсякденній і майбутній професійній діяльності. Саме в діяльності поняття застосовуються, узагальнюються, закріплюються, розвиваються, наповнюються змістом, що є обов'язковою умовою формування тих чи інших рис сучасної мобільної особистості глобалізованого інформаційно-інформатизаційного світу.

Саме з викладеного цього погляду треба подивитися на програми з усіх предметів і передбачити створення змісту сучасних навчальних підручників, основних засобів їх реалізації. Знання мають набувати спрямованості у майбутнє, активізувати процеси прогнозування майбутньої професійної діяльності тощо.

Принцип здійснення добору змісту освіти з огляду на фундаментальний характер знання. Тобто, фундаментальними знаннями, на нашу думку, можна вважати ті знання, без яких унеможлиблюється опанування нових знань, які є основою для подальшої освіти і самоосвіти учнів.

Сучасна шкільна освіта базується на обов'язковості вивчення конкретно визначеної кількості предметів, науково обґрунтованого обсягу їх змісту на різних ступенях навчання і на чітко визначеній оптимальній кількості понять і термінів на кожному рівні середньої освіти, узгодженості і ясності щодо основних понять і термінів. Отже, основною умовою для всіх, без винятку, предметів, насамперед, є визначення певної мінімальної кількості (обсягу) таких знань, що будуть необхідними для підготовки учнів продовжувати здобувати освіту, для обрання професії тощо. Тут не можна говорити лише про опанування традиційними фундаментальними предметами. Йдеться про ґрунтовність, глибину засвоєння і структурованість знань, що веде до формування сучасного мислення, широкого світогляду і полікультурності.

Принцип сучасного характеру знання, що відповідає вимогам суспільства, адекватно відображає реалії сьогодення, легко впровадити, якщо конкретно усвідомити, а відповідно, й оцінювати весь матеріал з позиції «хто я є зараз» і «що мене хвилює зараз». Саме така відповідність вимогам суспільства й відображення існуючого стану речей має втілюватися у змісті всіх предметів. Тобто, йдеться про особистість-громадянина України, незалежної держави, який пишається своєю країною; про особистість – людину серед інших людей, людину у суспільстві; про особистість високоморальну, толерантну, полікультурну і т.ін. Цей принцип реалізується в навчанні через поєднання соціального, культурного, політичного життя народу. Тут немає місця застарілим знанням і псевдознанням, неактуальній і глибоко специфічній інформації, чужим поглядам.

Принцип орієнтації змісту освіти на формування особистісних цінностей і ціннісно-сміслових орієнтацій учня не потребує детального аналізу. Про нього написано і сказано достатньо. Головне завдання педагога в реалізації цього принципу – скеровувати процес формування емоцій, що активізують навчально-пізнавальну діяльність, і запобігати появі тих, які негативно позначаються на ній. Навчальний зміст має бути спрямовано на формування ціннісних (ціннісно-сміслових) орієнтацій особистості учня на засадах національних і загальнолюдських цінностей – пріоритету людського в людині.

Окрім того, передбачається розвиток учня як феномена, як суб'єкта предметно спрямованої діяльності (біологічної, психологічної, соціальної, культурної, екологічної тощо) через накопичення ним досвіду системного застосування сформованих на понятійному рівні за різними навчальними предметами універсальних навчальних дій для розв'язання проблем у навчально-предметних практичних ситуаціях. Тут важливе значення мають такі чинники, як міжпредметність і метапредметність, що уможливають формування цілісної біопсихосоціокультурної особистості.

У процесі розробки і доборі змісту доцільно зацентувати увагу на важливості:

- у навчальних програмах системного розширення палітри умінь, що стосуються самостійного здобуття знань, добору необхідної інформації, її аналізування і систематизування, перетворення і застосування у нестандартних і швидкозмінних ситуаціях (за основу беруться багатофункціональні блоки універсальних навчальних дій – особистісний, загальнокультурний, загальнонавчальний, технологічний, комунікативний. Орієнтувальна основа дій формується на теоретичному рівні як узагальнений спосіб або принцип дії);

- підвищення вимог до рівня сформованості рефлексійної (рефлексійно-пізнавальної) діяльності учнів (збагатити зміст зразками суспільних, соціально-громадянських, особистісних норм поведінки, сформованих на прикладі змодельованих типових ситуацій і явищ реального життя. Підвищення усвідомленості цінності навчання в учнів розвиває їхні здібності, сприяє процесам самонавчання, саморозвитку і самореалізації, допомагає ефективно розв'язувати завдання диференціації й індивідуалізації навчання, забезпечує здоров'язбережувальний ефект);

- у навчальному матеріалі, у змісті предметів, слід забезпечити чіткий і прозорий перехід від «ізолюваного» вивчення учнями системи наукових понять до включення їх у контекст розв'язання навчальних завдань, що є значущими для ціннісної і ціннісно-сислової орієнтації в життєвих (навчальних, сімейних, соціальних, громадянських, екологічних, здоров'язбережувальних, комунікативних та ін.) ситуаціях і ситуаціях вибору стилю індивідуальної поведінки, у тому числі мовленнєвої. Зміст має сприяти розвитку національної самосвідомості, самоідентифікації, патріотичних почуттів, формувати толерантність і виховувати потребу бути сучасною конкурентоспроможною на ринку праці і полікультурною особистістю, свідомою того, що такі цінності, як «Я» й інша людина, рідна країна і рідна мова, родина і соціум невіддільні, взаємозалежні й цілісні.

Мета дослідження – обґрунтування і розроблення теоретичних і методологічних основ формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на засадах людиноцентризму.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові джерела з досліджуваної проблеми.
2. Розробити понятійно-категоріальний апарат дослідження.
3. Дослідити передумови формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.
4. Обґрунтувати теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.
5. Розробити концептуальну модель формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.
6. Підготувати дидактико-методичне забезпечення реалізації розробленої моделі.

Об'єкт дослідження – зміст освіти у старшій школі.

Предмет дослідження – теорія і методологія формування змісту освіти у старшій школі.

Методи дослідження:

теоретичні – аналіз філософської, психологічної і педагогічної літератури з теми дослідження; порівняльний аналіз для виявлення й зіставлення різних поглядів на проблему; методи узагальнення, аналогії, моделювання;

емпіричні – педагогічне спостереження, опитування, анкетування, тестування, інтерв'ювання для з'ясування стану проблеми у практиці навчання старшокласників.

Наукова новизна дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних і методологічних основ формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на засадах людиноцентризму. Розроблено та науково обґрунтовано концептуальну модель формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових яка містить цільовий, змістовий, діяльнісний, прогностичний блоки;

уточнено поняття «зміст освіти», «інваріантна складова», «варіативна складова», «курси за вибором», «особистісно орієнтований підхід»;

подальшого розвитку набули теорія і практика формування змісту освіти старшої школи на основі особистісно орієнтованого підходу.

Основні результати дослідження:

- **систематизовано** понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження;

- **відібрано** емпіричний матеріал для створення словника основних дефініцій проблеми дослідження;

- **узагальнено** результати аналізу педагогічної, філософської, психологічної, соціологічної літератури з проблеми дослідження, державних документів, наявних навчальних програм, підручників і посібників тощо;

- **досліджено** передумови та обґрунтовано теоретичні й методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

- **проаналізовано** дидактичні особливості конструювання змісту профільного навчання на основі особистісно-орієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, метапредметного та інтегративного підходів та принципів гуманізації, фундаменталізації, інтеграції, системності, варіативності і диференціації;

- **організовано і проведено** аналітико-діагностичні зрізи на базі експериментальних майданчиків (опитано 415 учнів 10–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів і 109 учителів старшої школи): *виявлено* ставлення респондентів до чинного змісту освіти старшої школи у єдності його інваріантної і варіативної складових;

- **з'ясовано** відповідність наявних профілів навчання запитам і потребам старшокласників;

- **виявлено** ставлення респондентів до чинного змісту освіти старшої школи у єдності його інваріантної і варіативної складових;

- **обґрунтовано:** теоретичні й методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

- **узагальнено** та **систематизовано** теоретичні висновки дослідження змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових;

- **розроблено** та **апробовано** концептуальну модель формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому що, розроблено і впроваджено дидактико-методичне забезпечення реалізації змісту профільного навчання на засадах особистісно орієнтованого підходу. Здобуті результати можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів у професійній підготовці студентів, на курсах підвищення кваліфікації вчителів, для розробки навчально-методичних посібників, методичних комплексів, дидактичних матеріалів.

Підтема дослідження

«Дидактичні основи варіативного компонента змісту освіти в старшій школі»

Виконавець: Кизенко Василь Іванович, канд. пед. наук, старш. наук. співроб., провідний наук. співроб. відділу дидактики.

Актуальність дослідження. Нові національні потреби та міжнародний освітній досвід передбачають реформування вітчизняної освіти, забезпечення її якості та конкурентоспроможності як чинника зміцнення та розкриття людського потенціалу, інструмента економічного, науково-технічного зростання та перебудови національної безпеки держави.

На сучасному етапі розбудова національної освітньої системи не супроводжувалася достатнім усвідомленням пріоритету якісної освіти, яка формує самостійність і самодостатність людини, здатність діяти автономно і відповідально, ефективно поповнювати та, головне, творчо застосовувати набуті знання, уміння, інші компетентності.

Однією з визначальних тенденцій розвитку сучасної освіти є її спрямованість на особистість людини. Навчально-виховний процес у школі постіндустріального суспільства вимагає створення умов для розвитку творчої особистості.

Лише творчо розвинена людина здатна стати інноваційно ефективною. Звідси потреба розпізнавати і розвивати творчі здібності кожної дитини. Сучасна освіта повинна бути дитиноцентричною, особистісно орієнтованою щодо конкретного учня з його самоціннісними характеристиками, а не абстрактною, узагальненою.

Слід максимально наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, здібностей та особливостей. На наш погляд, цей принцип має бути визначальним під час здійснення конструктивних змін в освіті. Бо саме його реалізація дасть змогу досягти найвищої якості освіти і, що вкрай важливо, не всупереч природі кожної дитини, а завдяки її пізнанню й розвитку.

Умовою і результатом інноваційного типу навчання є сформованість в учнів бажання і здатності самостійно вчитися, знаходити навчальну інформацію і

застосовувати нові знання, виробляти вміння діяти, прагнути до творчості та саморозвитку.

Нинішня шкільна освіта ще не достатньо адаптована до потреб сучасних учнів. Водночас освітня система має стимулювати зміни в сферах освіти, науки, культури, економіки, техніки, суспільства, у відносинах людини і суспільства. Тому зусилля педагогічної науки і практики зосереджено на формувальному потенціалі освіти, на її здатності розвивати в людини волю до життєтворчості, інтерес до самопізнання і самовизначення. Щоб досягти цієї мети, треба подолати одноманітність, усередненість і безсуб'єктність школи.

Численні дослідження стосуються розроблення теорії формування змісту освіти (Н.Буринська, Л.Величко, В.Ільченко, В.Краєвський, В.Ледньов, І.Лернер, Ю.Мальований, В.Оконь, І.Осмоловська, О.Савченко, М.Скаткін, А.Хуторської та ін.); визначення принципів формування змісту освіти (Ю.Бабанський, В.Бондар, Г.Васьківська, С.Гончаренко, О.Корсакова, В.Краєвський та ін.).

Дослідження останнього часу спрямовуються на розв'язання проблем профілізації старшої школи. У працях О.Барановської, Р.Безсонової, Н.Бібік, М.Бурди, Г.Васьківської, О.Васько, Г.Вороніної, М.Головка, В.Гузєєва, О.Дахіна, Ю.Дорошенка, Н.Зеленко, В.Кизенка, О.Корсакової, В.Кременя, Л.Липової, А.Самодрина, О.Топузова, С.Трубачевої та ін. з'ясовуються проблеми змісту профільної освіти. У дослідженнях С.Бондар, Д.Єрмакова, О.Ляшенка, Н.Новожилової, О.Петуніна, М.Фірсової та ін. висвітлюються проблеми розроблення форм і методів організації навчальної діяльності у профільній школі.

У державних документах (Закон України «Про загальну середню освіту», Постанова Кабінету Міністрів України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання», Національна доктрина розвитку освіти, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2004, 2011 рр.), Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 рр., Концепція профільного навчання в старшій школі (2003, 2009, 2011 рр.), Концепція профільного навчання в старшій школі (проект 2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. та ін.), закладено нові підходи до організації освіти в старшій школі. Вона має функціонувати як профільна. Це створюватиме сприятливі умови для завважування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, формування у школярів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. Профільна школа найповніше здійснює принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня щодо вибору власної освітньої траєкторії.

Чинний Закон України «Про загальну середню освіту» визначає профільне спрямування навчання в старшій школі. Протягом п'ятнадцяти років, які минули з часу прийняття зазначеного закону, тривають пошуки раціональних шляхів побудови такого навчання. Не зважаючи на певні здобутки в процесі цих пошуків, які переважно слід віднести на рахунок шкільної практики, доводиться констатувати, що ідея профільного характеру навчання на старшому ступені шкільної освіти в повному обсязі в освітній системі країни не реалізована й досі. На це є низка причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. І серед них не остання за вагомістю – відсутність цілісної теорії профільного навчання.

Маємо дослідження окремих її проблем і складників, у яких переважають питання організації навчання, і зовсім мало таких, що стосуються його змісту.

Як відомо, однією з основних функцій профільного навчання є якомога повніше задоволення пізнавальних інтересів і освітніх потреб старшокласників, зумовлених їх подальшими життєвими планами і орієнтацією на майбутню професію. Реалізація цієї функції передбачає передусім надання учням можливості вільного вибору змісту навчання. При цьому слід враховувати, що такий зміст, з одного боку, має відповідати досить жорстким вимогам суспільства і держави щодо належного рівня загальноосвітньої підготовки підростаючого покоління, а, з іншого, – задовольняти освітні інтереси й потреби старшокласників, які можуть збігатися з означеними вимогами лише частково. Завдання полягає в тому, щоб нівелювати це протиріччя. Державний стандарт загальної середньої освіти передбачає здійснити це на основі виокремлення в освітньому змісті інваріантного і варіативного складників. Однак, не до кінця розв'язаною досі залишається проблема визначення педагогічно доцільної структури зазначених складників у старшій школі.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти зміст профільного навчання містить інваріантний (спільний, однаковий для всіх учнів) і варіативний компоненти.

Інваріантний компонент змісту і вимоги до рівня його засвоєння визначає Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Передбачений ним зміст у межах відведеної Базовим навчальним планом кількості годин для його засвоєння реалізується системою базових навчальних предметів і курсів.

Варіативний компонент змісту профільного навчання поряд із інваріантним слугує повноцінній реалізації його завдань і, водночас, є основним засобом індивідуалізації навчання. Саме він визначає і забезпечує в конкретному загальноосвітньому навчальному закладі спрямованість навчання на задоволення індивідуальних освітніх потреб учнів, а тому формується кожним закладом самостійно. За рахунок варіативного компонента добирається зміст профільних предметів, а також курсів за вибором.

Закладений у відповідній комбінації компонентів інваріантної і варіативної складової зміст освіти разом зі способами його реалізації у навчальному процесі визначають профіль навчання.

Варіативний компонент планується зробити прерогативою загальноосвітніх навчальних закладів. У зв'язку з цим виникає проблема формування варіативної складової змісту освіти, яка виражається у розробленні теоретично обґрунтованого навчального плану в кожній конкретній школі.

Необхідність подолання зазначених суперечностей, а також недостатня розробленість проблеми зумовили вибір підтеми дослідження «Дидактичні основи варіативного компонента змісту освіти в старшій школі».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні дидактичних основ варіативного компонента змісту освіти в старшій школі.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми у педагогічній теорії і сучасній освітній практиці.

2. Визначити методологічні засади формування і реалізації варіативного освітнього компонента в старшій школі.

3. Розробити, теоретично обґрунтувати структурно-функціональну модель формування варіативного компонента змісту повної освіти.

4. Визначити особливості реалізації варіативного компонента змісту освіти в старшій школі.

5. Експериментально перевірити ефективність розробленої структурно-функціональної моделі формування варіативного компонента змісту освіти в старшій школі.

Об'єкт дослідження – зміст варіативного компонента профільного навчання.

Предмет дослідження – мета, зміст, сучасні засоби, форми, методи, педагогічні функції, принципи, дидактичні умови ефективного функціонування варіативного компонента змісту освіти в старшій школі.

Загальна гіпотеза дослідження. Передбачається, що спроектований варіативний компонент змісту освіти в старшій школі, упроваджений у навчально-виховний процес старшої школи, забезпечить досягнення учнями освітнього рівня, адекватного суспільним запитам і потребам особистості щодо набуття компетентностей, освоєння культури, підготовку до свідомого вибору профілю подальшого навчання у старшій школі або в інших професійних навчальних закладах. Доцільність такого вибору зумовлена пріоритетними напрямками модернізації системи вітчизняної освіти, а також особливостями курсів за вибором, які створюються завдяки варіативному компоненту змісту освіти й вибираються учнями відповідно до їхніх інтересів.

Методи дослідження:

а) *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних і дослідних даних, застосованих для виявлення стану розробленості досліджуваної проблеми; методи прогнозування і моделювання – для створення структурно-функціональної моделі формування варіативного компонента змісту освіти в старшій школі;

б) *емпіричні* – спостереження, бесіди, анкетування учнів і вчителів для аналізу стану розробленості проблеми формування варіативного компонента змісту освіти і його реалізації у практиці старшої школи; констатувальний експеримент – для з'ясування форм і методів організації процесу навчання у старшій школі, формувальний експеримент – для виявлення ефективності експериментальної структурно-функціональної моделі;

в) *статистики* – методи математичної статистики для якісного і кількісного аналізу обробки одержаних результатів, визначення їх достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виокремленні як самостійної дидактичної проблеми визначення і теоретичному обґрунтуванні дидактичних основ формування варіативного компонента змісту освіти в старшій школі; проектуванні та науковому обґрунтуванні структурно-функціональної моделі формування варіативного компонента змісту освіти в старшій школі; удосконаленні форм і методів реалізації варіативного компонента змісту освіти в старшій школі; подальшому розвитку теорії і практики формування змісту освіти

з урахуванням ідей особистісно орієнтованого підходу в навчанні, профільної диференціації, специфіки курсів за вибором (функції, типи).

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні матеріалів, призначених для впровадження у навчально-виховний процес старшої школи, зокрема курсів за вибором.

Результати науково-дослідної роботи передбачається використовувати й у процесі післядипломної педагогічної освіти вчителів, а також під час навчання студентів – майбутніх учителів.

Основні результати дослідження:

- **систематизовано** понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження;
- **розроблено** структурно-функціональну модель формування варіативного компонента змісту повної освіти;
- **визначено** особливості реалізації варіативного компонента змісту освіти в старшій школі;
- **експериментально перевірено** ефективність розробленої структурно-функціональної моделі формування варіативного компонента змісту освіти;

Підтема дослідження

«Аксіологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

Виконавець: Косянчук Сергій Володимирович, канд. пед. наук, старш. наук. співроб. відділу дидактики.

Актуальність проблеми. Становлення нової моделі системи освіти України потребує, передусім, зміни у формулюванні цілей шкільної освіти, які й визначатимуть подальші перетворення й вимагатимуть якісних знань. Отже, йдеться про особистісні якості випускника загальноосвітнього навчального закладу, які допоможуть йому безболісно соціалізуватися, не завдаючи шкоди його індивідуальності. За мінливого світу зі своїми викликами розвиток учнів старшої школи має бути спрямовано на розвиток здатності пояснювати явища дійсності, оцінювати прояви соціального і духовного життя, розуміння їх синергетичного зв'язку. З іншого боку, за трансформаційності і нелінійності соціокультурного розвитку потрібен перехід від орієнтації на науковий опис світу, на формування вміння розв'язувати навчальні проблеми до спрямування учня на розвиток знань, умінь, навичок, без яких унеможлиблюється розв'язання проблем особистісних, соціальних і глобальних, які загрожують виживанню людства. Національна доктрина розвитку освіти визначає людину як цінність: «глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу <...>»¹.

¹ Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-cerednya/serednya/baza/nats_doktr.doc

Нині вітчизняна педагогічна наука аксіологічну проблематику розробляється за кількома напрямками. Теоретико-методологічні засади формування ціннісних орієнтацій знайшли своє відображення у працях Є. Бондаревської, М. Боришевського, Л. Валієвої, О. Вишневського, П. Ігнатенка, Г. Костецької, В. Костіва, М. Красовицького, М. Нікандрова, О. Норова, Ж. Омельченко, В. Сипченка, В. Сластьоніна, О. Сухомлинської та ін. Більшість досліджень базується на дитиноцентричному підході. Деяким конкретним питанням педагогічної аксіології присвячено дослідження українських учених – І. Бондаренко, В. Оржеховської, В. Постового, М. Стельмаховича, Т. Тарасенко, В. Тюріної та ін. Роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості висвітлено у доробках Є. Барбіної, І. Бега, А. Богуш, М. Боришевського, В. Бутенко, Т. Бутківської, Г. Васьківської, І. Зязюна, Л. Крицької, Л. Ломако, Л. Савченко, В. Струманського, Р. Скульського, І. Тараненко, Л. Хомич та ін.

Дослідженню порушеної проблем присвячено низку дисертацій, останніми роками захищених в Україні (Стежко Ю., – формування сенсожиттєвих ціннісних орієнтацій старшокласників засобами суспільствознавчих навчальних предметів; Ціхоцька О. – формування ціннісних орієнтацій старшокласників у процесі вивчення іноземної мови; Сметаняк В. – психологічні особливості ціннісного самовизначення старшокласників; Рудіна О. – формування ціннісних орієнтацій старшокласників в умовах гімназійного навчально-виховного процесу; Набока О. – формування ціннісних орієнтацій у старшокласників спеціалізованих класів економічного профілю); Д. Попова – формування загальнолюдських цінностей старшокласників; С. Шандрук – формування ціннісних орієнтацій старшокласників.

Ми з'ясували, що ціннісно-орієнтаційна проблематика актуалізується в учнів старшої школи. Їхні особистісні установки зазнають змін за розвитку індивідуальних цінностей, за критичного осмислення й оцінювання норм поведінки і співжиття. Інтерес до свого внутрішнього світу, який проявляється в самозаглибленні й розмірковуванні над власними переживаннями, почуттями, супроводжується духовно-моральними трансформаціями, навантаженнями на емоційно-мотиваційну сферу діяльності особистості.

Прозора і чітка профорієнтаційна спрямованість предметних знань, що їх містять інваріантна і варіативна складові, є також дуже важливим елементом навчання у старшій школі. Розглядаючи проблеми вибору, у 2011 році ми з'ясували, що 82,14% старшокласників замислюються над тим, якою може бути чи буде їхня професія. 75,57% учнів не визначилися з метою в житті, а для 60,71% актуальним є вибір життєвих орієнтирів. На нашу думку, щонайперше, у змісті предметів гуманітарного циклу слід акцентувати увагу і вчителів, і учнів на людинознавчих аспектах, які є цінними з погляду формування мети і вибору орієнтирів у житті. Утім, бар'єром може виступати самотність як проблема сучасного світу, бо 46,43% старшокласників вказали саме на це. Учні також зізналися, що невпевненість у собі поглиблюють зовнішні впливи (локальні освітні середовища, серед яких Г. Васьківська виокремила: родинно-сімейне, шкільне, просторово-локалізаційне, інформаційно-інформатизаційне, культурно-естетичне, мас-медійне, юнацько-молодіжне, зазначивши, що освітнє середовище

визначено як сукупність біологічних, психологічних, соціальних і культурних чинників, які, взаємодіючи, детермінують життєпростір старшокласника, несуть відповідне інформаційне навантаження, яке фіксується як знання).

Аналізуючи стосунки старшокласників з найближчим оточенням, з'ясовуючи вплив соціальних явищ на їхню свідомість, ми дійшли висновку, що рівень гостроти сприйняття таких проблем залежить від розуміння їх суті і глибини засвоєння відповідних знань чи їх відсутності. Про що і свідчать здобуті дані. У цьому контексті освіта як процес і результат розвитку здатності учнів до самостійного розв'язання соціально- та особистісно значущих проблем є ключем до набуття і засвоєння старшокласниками соціального досвіду, а отже, для ФЦСО і їх реалізації. Відтак, зміст загальної середньої освіти є остовом культури, де наукові і позанаукові знання, мистецтво і мораль, право і політика, філософія і технології взаємодетермінуються і, водночас, складають цілісність наукового, гуманітарного і технологічного як явищ.

Метою дослідження є визначення, теоретичне обґрунтування аксіологічних засад формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Відповідно до поставленої мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Здійснити науковий аналіз стану досліджуваної проблеми у сучасній теорії і практиці.
2. Охарактеризувати сутність і особливості аксіологічних засад формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.
3. На основі здійснення системного аналізу нормативно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу старшої школи розкрити стан досліджуваної проблеми у сучасній шкільній практиці.
4. Розробити концептуальну модель формування змісту профільного навчання на аксіологічних засадах.
5. Обґрунтувати перспективи впровадження аксіологічних засад у зміст освіти старшої школи для підвищення якості профільної підготовки майбутніх випускників.

Об'єкт дослідження – зміст освіти старшої школи.

Предметом дослідження є аксіологічний компонент інваріантної і варіативної складових змісту профільного навчання.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять: філософська теорія цінностей (С. Анісімов, В. Василенко, О. Здравомислов, О. Золотухіна-Аболіна, М. Каган, І. Кон, М. Рокич та інші); аксіологічний підхід, що визнає вищою цінністю людину, її потреби і мотиви (М. Боришевський, Т. Бутківська, О. Кір'якова, В. Сластьонін та інші); особистісно-діяльнісний підхід до процесу формування і розвитку особистості (Н. Бібік, О. Бондаревська, І. Зязюн, В. Лозова, О. Савченко та інші); рефлексивний підхід, що визнає здатність людини усвідомити складності, суперечності в своєму розвитку (В. Богін, М. Варбан, Г. Дегтяр, З. Становських та інші); принципи вікової періодизації психічного розвитку особистості (Д. Ельконін, Г. Костюк); Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття».

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження:

теоретичні (аналіз наукової та навчально-методичної літератури для порівняння та зіставлення різних підходів до обраної проблеми, визначення її теоретичних основ, визначення понятійно-категоріального апарату);

емпіричні (спостереження, анкетування, опитування, бесіда, метод експертних оцінок, тестування, педагогічне прогнозування, педагогічний експеримент для виявлення результативності експериментальної роботи);

статистичні (кількісний та якісний аналіз емпіричних даних).

Експериментальна база: Авторська школа М.П. Гузика експериментальна спеціалізована загальноосвітня школа-комплекс I–III ступенів Южненської міської ради; гімназія №290 м. Києва; гімназія міжнародних відносин №323 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва; Київська гімназія східних мов №1 (експериментальний навчальний заклад всеукраїнського рівня); Пісківська гімназія Бородянського району Київської області.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

обґрунтовано аксіологічні засади формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

схарактеризовано перспективи впровадження аксіологічних засад у зміст освіти старшої школи для підвищення якості профільної підготовки майбутніх випускників;

розроблено і експериментально перевірено концептуальну модель формування змісту профільного навчання на аксіологічних засадах; уточнено поняття «аксіологічні засади», «система цінностей старшокласників»; *подальшого розвитку набула* проблема гуманізації змісту профільного навчання.

Основні результати дослідження:

- *проведено* аналітико-діагностичні зрізи на базі експериментальних майданчиків (опитано 415 учнів 10–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів і 109 учителів старшої школи):

- *визначено* співвідношення інваріантної і варіативної складових, за якого профільне навчання реалізуватиметься ефективніше (на думку старшокласників співвідношення (за середнього квадратичного відхилення – 18,448 і коефіцієнта варіацій – 0,392) має складати 53% і 47%; на думку вчителів – 65% і 35% (за середнього квадратичного відхилення – 14,196 і коефіцієнта варіацій – 0,401); *вибудовано* ієрархію основних видів роботи в системі профільного навчання;

- *схарактеризовано* сутність і особливості аксіологічних засад формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

- *визначено* місце системи цінностей у формуванні світогляду, а також гносеологічну цінність змісту варіативної складової (59,76% учнів старшої школи віддають перевагу курсам за вибором);

- *розроблено* концептуальну модель формування змісту профільного навчання на аксіологічних засадах.

- *експериментально перевірено* ефективність створеної концептуальної моделі формування змісту профільного навчання на аксіологічних засадах;

- *обґрунтовано* перспективи впровадження аксіологічних засад у зміст освіти старшої школи для підвищення якості профільної підготовки майбутніх випускників.

Підтема дослідження

«Конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції»

Виконавець: Барановська Олена Володимирівна, канд. пед. наук, старш. наук. співроб., старший наук. співроб. відділу дидактики.

Актуальність дослідження. У період поглиблення процесів глобалізації та інтеграції українська школа має вирішувати низку проблем, пов'язаних зі змінами у змісті освіти, структури старшої ланки школи у напрямку її профілізації. Тому виникає нагальна необхідність створення нового дидактичного та методичного забезпечення на базі нових підходів навчально-виховного процесу в старшій ланці школи. Поступове впровадження в практику профільного навчання створює з одного боку, напрацювання дидактів у даному напрямку, а з іншого – створення банку передового педагогічного досвіду вчителів в цій галузі і тому постає нагальна потреба у визначенні резервів підвищення ефективності навчального процесу на засадах компетентнісного та інтегрованого підходів і розкритті механізмів їх використання у професійній діяльності педагогів. Наразі одним із ефективних шляхів конструювання змісту в профільній ланці школи з урахуванням окреслених завдань є встановлення міжпредметних зв'язків, міжпредметна інтеграція.

Вивчення історії питання показало, що на даному етапі розвитку освіти існує необхідність у вивченні основних підходів до конструювання змісту навчання на основі його інтеграції у ретроспективі та на сучасному етапі, які дають необхідну базу для реформування старшої школи. У 60-х роках ХХ століття робилися спроби запровадити елементи профільного навчання у практику загальноосвітніх шкіл. У 1966 році вводилися дві форми диференціації змісту навчання за інтересами учнів: факультативні заняття у 8–10 класах та школи (класи) з поглибленим вивченням окремих предметів. У 80-х роках, після реформи 1984 року, запроваджено 11-річний термін навчання та навчання з 6-річного віку. Для старшокласників (10–11 кл.) пропонувалися три напрями: 10–11-ті класи загальноосвітньої школи; середні професійно-технічні училища та середні спеціальні навчальні заклади профільного навчання. Частково проблема профорієнтації та професійного самовизначення учнів усе ж таки розв'язувалася: існували навчально-виробничі комбінати; проводились уроки трудового навчання і практика на виробництві влітку для старших класів; професійно-технічні навчальні заклади тощо. Але кардинально перебудувати навчальний процес для старшої школи у напрямі профілізації не вдалося.

Упродовж тривалого часу найвідоміші з дослідників піднімали ряд питань, дотичних проблемі міжпредметної інтеграції, які залишаються актуальними й досі. У філософському аспекті питання інтеграції розглядали О. Афанасьєва, Б. Кедров, А. Урсул та інші. Сутність поняття та процесу інтеграції, форми, види і шляхи реалізації інтеграції визначали В. Безрукова (інтеграція в системі неперервної підготовки), М. Берулава (інтеграція змісту навчання), Л. Вороніна (міжпредметні завдання в підручниках як засіб навчання учнів прийомам навчальної діяльності), І. Зверев (міжпредметні зв'язки у навчальній діяльності),

Л. Зоріна (системність знань), В. Краєвський (дидактичні основи визначення змісту навчання), І. Лернер (міжпредметні зв'язки у проблемному навчанні), В. Максимова (міжпредметні зв'язки у навчанні), М. Махмутов (інтеграція і проблемне навчання), Н. Лошкарьова (міжпредметні зв'язки у навчально-виховному процесі), Вол. Паламарчук, Н. Розенберг (міжпредметні зв'язки у профтехосвіті); М. Чурилін (міжпредметні зв'язки як фактор формування пізнавальних інтересів учнів), В. Янцен (міжпредметні зв'язки у підборі навчального матеріалу у підручнику) тощо. Проблему міжпредметних зв'язків ряд дослідників розглядали як умову єдності навчання та виховання, засіб комплексного підходу до предметної системи навчання (Г. Батуріна, І. Зверев, В. Коротов, П. Кулагін, Н. Лошкарьова, В. Максимова, Е. Монозон, М. Скаткін та ін.).

Проаналізований зарубіжний досвід з питання інтеграції дав можливість визначити шляхи впровадження такого виду навчання в сучасну українську школу.

Загальні підходи до проблем профілізації старшої школи висвітлено у працях О. Барановської, Н. Бібік, С. Бондар, М. Бурди, Г. Васьківської, М. Головка, Ю. Дорошенка, Т. Засекіної, І. Єрмакова, В. Кизенка, О. Корсакової, С. Косянчука, В. Кременя, Л. Липової, О. Ляшенка, О. Савченко, А. Самодріна, О. Топузова, С. Трубачевої, О. Черноус та ін. з'ясовуються різноманітні проблеми змісту профільної освіти.

Тому сьогодні ще з більшою актуальністю постала проблема інтеграції навчання і міжпредметних зв'язків. Перспективи розвитку інтегровано-предметного навчання закріплені у «Державному стандарті базової і повної загальної освіти», де зазначені не окремі предмети, а освітні галузі. Це означає, що вперше за тривалий час нормативний документ орієнтує на інтеграцію змісту, на можливість гнучкої варіативної організації змісту навчання, адекватну організації навчального процесу в профільній ланці школи. У зв'язку з цим дослідження реалізації інтегративного підходу в профільній школі в єдності інваріантної та варіативної складових стає актуальним та своєчасним на даному етапі розвитку української школи.

Мета дослідження полягає у визначенні дидактичних умов реалізації інтегративного підходу в профільній школі в єдності інваріантної та варіативної складових, створенні моделі інтеграції змісту навчання у старшій школі в умовах профільного навчання.

Завдання дослідження:

- 1) Здійснити аналіз основних підходів до конструювання змісту навчання на основі його інтеграції у ретроспективі та на сучасному етапі
- 2) Розробити поняттєво-категоріальний апарат дослідження
- 3) Визначити та обґрунтувати дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в профільній школі в єдності інваріантної та варіативної складових.
- 4) Здійснити перевірку доцільності розроблених дидактичних умов реалізації інтегративного підходу в профільній школі.

Об'єкт дослідження – зміст навчання в профільній школі.

Предмет дослідження – конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Методи дослідження:

– *аналітичні* (вивчення наукової літератури, нормативних документів, стану проблеми дослідження та практичного досвіду викладання дисциплін освітніх галузей стандарту освіти з метою встановлення рівня теоретичного й практичного розв'язання проблеми);

– *узагальнення* (визначення понятійного апарату, формування концептуальних положень дослідження, висновків);

– *системно-структурний* (визначення структурних елементів поняття «інтеграція» та реалізація їх у змісті навчальних предметів);

– *моделювання* (побудова концептуальної моделі інтеграції змісту навчання у старшій школі в умовах профільного навчання);

– *експериментальний* (аналіз стану гуманітарної освіти в сучасній школі, перевірки перевірку доцільності розроблених дидактичних умов реалізації інтегративного підходу в профільній школі).

Експериментальна база – гімназія № 290 м. Києва, Київська гімназія східних мов №1, гімназія «Троєщина» Деснянського району м. Києва.

Наукова новизна одержаних результатів:

– *вперше розроблено* концептуальну модель інтеграції змісту навчання в старшій школі в умовах профільного навчання; дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в профільній школі.

– *уточнено* поняття «інтеграція навчання», «міжпредметні зв'язки в профільній школі».

– *набули подальшого розвитку* теоретичні та методичні аспекти відбору змісту предметів у старшій школі.

Основні результати дослідження:

• *вивчено* та *структуровано* основні підходи до конструювання змісту навчання на основі його інтеграції у ретроспективі та на сучасному етапі;

– *розглянуто* різні підходи до поняття «інтеграція» (інтеграція змісту навчання в загальноосвітній школі, в системі неперервної підготовки та ін.); до поняття «міжпредметні зв'язки» (у навчальній діяльності; у проблемному навчанні; як фактор формування пізнавальних інтересів учнів; як умова єдності навчання та виховання; як засіб комплексного підходу до предметної системи навчання; у підборі навчального матеріалу у підручнику тощо);

– *уточнено* зміст та структуру понять «інтеграція», «інтеграція навчання», «міжпредметні зв'язки», «зміст навчання». Поняття «інтеграція змісту освіти» трактується як процес виявлення однотипних сутностей (закономірностей) в елементах змісту навчання та встановлення їх системної цілісності; поняття «міжпредметні зв'язки» тлумачиться як взаємна узгодженість навчальних програм, зумовлена системою наук та дидактичними цілями; *з'ясовано*, що термін «міжпредметні зв'язки» тлумачиться як взаємна узгодженість навчальних програм, зумовлена системою наук та дидактичними цілями; *систематизовано* ряд дотичних понять дослідження;

– *враховано* нові тенденції реформування старшої школи: STEM-навчання в Україні, проект типового навчального плану для учнів 10-11 класів та ін.);

– *проаналізовано* існуючі форми, види міжпредметної інтеграції, розглянуто шляхи її реалізації у навчальному процесі; Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (на рівні стандарту базовий навчальний предмет може вивчатися як інтегрований курс або як курс, побудований за модульним принципом, де кожен модуль реалізує визначений стандартом зміст відповідного компонента освітньої галузі);

– *встановлено*, що вибір учнями спеціальних курсів міжпредметного характеру сприяє знайомству із новими галузями знань, не представленими у змісті непрофільних і профільних предметів, але орієнтованими на майбутню професію у руслі обраного профілю; забезпеченню професійної підготовки старшокласників; поглибленню і розширенню змісту окремих розділів профільних (а за потреби і непрофільних) предметів; розкриттю практико-орієнтованого аспекту знань, здобутих у процесі навчання;

– *обґрунтовано* дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в профільній школі в єдності інваріантної та варіативної складових: 1) створення системи міждисциплінарних, наскрізних понять, розробка міжпредметних програм навчання; 2) інтеграція змісту фундаментальних та суспільно-гуманітарних наук; 3) технологізація змісту навчання, створення STEM-орієнтованого освітнього контенту;

– *практичним внеском* є розробка і впровадження методичних рекомендацій щодо конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції; поради вчителям (у публікаціях, на конференціях, семінарах) щодо інтеграції навчання в профільній школі;

– *створено* модель інтеграції змісту навчання у старшій школі в умовах профільного навчання та представлено в графічному вигляді;

– *доведено*, що визначення кола сучасних технологій реалізації профільного навчання має базуватися на їхній пріоритетності і розвитку технологічного мислення в старшокласників;

– *інтерпретовано* результати педагогічного експерименту у контексті нагальних змін у навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів, визначено шляхи усунення виявлених недоліків;

– *узагальнено* результати дослідження у розділі до колективної монографії «Основні підходи до конструювання змісту навчання на основі його інтеграції», методичних рекомендацій щодо конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції в єдності інваріантної та варіативної складових;

– *узагальнено* та *впроваджено* результати дослідження щодо реалізації інтегративного підходу в профільній школі в єдності інваріантної та варіативної складових, висвітлено їх у статтях та матеріалах конференцій.

Висновки. Доведено, що міжпредметна інтеграція може стати інструментом розвантаження шкільної програми шляхом завершення реалізації окремих змістових ліній на різних ступенях навчання; результатом застосування міжпредметних зв'язків має бути міжпредметна компетентність, тобто здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних

предметів і предметних галузей; загальні механізми інтеграції в освітній сфері сприяють ефективному синтезу наукових знань і забезпечують реалізацію міжпредметних зв'язків, що впливає на якість профільного навчання; доцільним є введення в зміст навчання інтегрованих профільних курсів, які сприятимуть життєвому і професійному самовизначенню учнів, забезпеченню можливостей для конструювання кожним учнем власної освітньої траєкторії, цілеспрямованій підготовці учнів до успішного продовження навчання на наступних рівнях освіти за обраним напрямом, створенню умов для здобуття окремих професій для потреб ринку праці.

Підтема дослідження

«Метапредметні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

Виконавець: Трубачева Світлана Едуардівна, канд. пед. наук, старш. наук. співроб., старший наук. співроб. відділу дидактики.

Актуальність теми. Профільне навчання є одним з ключових напрямків модернізації й удосконалення системи освіти в Україні й передбачає оновлення школи старшого ступеня. Суть цього процесу полягає в якомога повнішому задоволенні і розвитку пізнавальних інтересів, нахилів і здібностей учнів, їхніх освітніх потреб, зумовлених орієнтацією на майбутню професію і подальшими життєвими планами. Основним засобом реалізації цього процесу є зміст освіти в старшій школі, який: по-перше, має забезпечувати загальноосвітню підготовку учнів, по-друге - підготовку до майбутньої професійної діяльності. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти зміст профільного навчання містить інваріантний (спільний, однаковий для всіх учнів) і варіативний складники. Забезпечення їх єдності у досягненні основної мети і завдань профільного навчання є актуальним питанням проблеми формування змісту освіти в старшій школі. Одним із підходів до реалізації цієї проблеми є розробка метапредметних основ проектування змісту профільного навчання.

Питання метапредметності в освіті досліджували Асмолов А., Васьківська Г., Громико Ю., Князькова І., Хуторської А., Журавльов В., Фісенко Т. та ін. вітчизняні та зарубіжні науковці, проте питання метапредметних основ проектування змісту профільного навчання в школі досліджувалось недостатньо.

Метапредметний підхід несе в собі інтегруючу та узагальнюючу основу, яка дозволяє створити цілісну картину у сприйнятті, вивченні та усвідомленні поняття, явища, процесу, закону, комплексу, системи і таке інше. Профільне навчання саме по собі можна сприймати як метапредметну систему, яка має декілька рівнів і підрівнів й створюється на основі циклу профільних предметів та навчальних курсів із певною галузевою спрямованістю. Профільне навчання базується на навчальних предметах, а його метапредметність (надпредметність) забезпечується такими ідеями, як: професійна орієнтація (майбутня професія, допрофесійна підготовка, готовність учнів до вибору професії, профільна підготовка); якості особистості (інтереси, нахили, здібності, професійне та

життєве самовизначення); метапредметні результати навчання (метаздібності, метазнання, універсальні способи навчальної діяльності, ключові компетентності учнів, здатність їх використовувати в пізнавальній та соціальній практиці).

Зазначені ідеї стають основою у побудові багаторівневої моделі проектування змісту профільного навчання та визначенні дидактичних умов її реалізації в навчально-виховному процесі старшої школи.

Вище зазначене зумовило вибір теми нашого дослідження «Метапредметні основи проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових».

Об'єкт дослідження – процес формування змісту освіти в старшій школі.

Предмет дослідження – проектування змісту профільного навчання на основі метапредметного підходу.

Мета дослідження – визначити психолого-педагогічні та дидактичні особливості проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу.

Завдання дослідження:

1) На основі вивчення науково-педагогічної літератури та шкільної практики з'ясувати стан розв'язання проблеми проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу. Розробити модель проектування змісту профільного навчання.

2) Визначити дидактичні умови реалізації моделі проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу.

3) Здійснити моніторинг отриманих результатів, узагальнити та впровадити результати дослідження.

Методи дослідження: аналіз, синтез та узагальнення теоретико-методологічних основ забезпечення єдності інваріантної та варіативної складових змісту освіти в старшій школі на метапредметній основі, теоретико-структурне моделювання, педагогічний експеримент.

Експериментальна база – гімназія № 290 м. Києва, Київська гімназія східних мов № 1, гімназія міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови.

Наукова новизна одержаних результатів:

– *вперше розроблено* модель проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу та визначено дидактичні умови її реалізації;

– *удосконалено* критерії відбору змісту навчального матеріалу в умовах профільного навчання на основі метапредметного підходу, що сприяють забезпеченню єдності інваріантного та варіативного компонентів;

– *набули подальшого розвитку* теоретичні та методичні аспекти проблеми формування освітнього середовища в умовах профільного навчання на основі метапредметного підходу.

Проаналізовано можливості метапредметного підходу у реалізації завдань профільного навчання, зокрема з'ясовано, що метапредметність в старшій школі покликана підвищити рівень інтеграції знань учнів, надати набутих навчальним

досягненням цілісності та системності, розвинути професійно спрямовані інтереси і здібності та допомогти визначитись із напрямом подальшої освіти для отримання обраної професії.

Проаналізовано та систематизовано понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження.

Визначено пріоритетні аспекти у формуванні змісту освіти в старшій школі на основі метапредметного підходу. До них можна віднести: 1) *цільовий* аспект: загальноосвітня підготовка, професійна орієнтація, розвиток інтересів, здібностей, нахилів старшокласників до певних професій; 2) *діагностувально-результативний*: рівні та критерії сформованості метареzультатів: ключових компетентностей та компетентностей професійного самовизначення старшокласників; 3) *змістовий*: а) метапредметні аспекти формування змісту профільного навчання (загальнокультурний, професійноорієнтований, загальнонавчальний, особистісного розвитку); б) метапредметні компоненти інваріантної та варіативної складових змісту профільного навчання (фундаментальні знання, метапредметні поняття, спеціальні професійно зорієнтовані знання, універсальні способи навчальної діяльності); 4) *технологічний*: засобами досягнення метапредметної спрямованості змісту є: а) метатехнології вирішення навчальних проблем (розвитку критичного мислення, дослідницькі та метапроектні); б) практико та професійно спрямовані курси за вибором із застосуванням технологій професійної орієнтації; в) систематизація, поглиблення та розширення змісту навчального матеріалу, який має профільну та професійну спрямованість; г) індивідуалізація навчально-виховного процесу та підвищення його продуктивності (завдання для нечисленних груп учнів, індивідуальні навчальні проекти, дослідні завдання); д) створення умов для здійснення учнями професійно спрямованих спроб в ході ділових ігор та колективних навчальних проектів. На основі цього було визначено структурні елементи моделі проектування змісту профільного навчання та узагальнено й систематизовано дидактичні умови реалізації моделі проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових на основі метапредметного підходу. Отримані результати було апробовано в ході науково-практичних конференцій, висвітлено в статтях та розділі до колективної монографії.

Підтема дослідження

«Метапредметні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

Виконавець: Чорноус Оксана Володимирівна, канд. пед. наук, старш. наук. співробітник відділу дидактики (0,5 ст.)

Актуальність теми. Методологічними орієнтирами проектування освіти в старшій школі є її особистісний характер, принципи гуманізації та гуманітаризації, розгляд змісту освіти як однієї із умов для становлення особистості, успішного входження її у життя суспільства. Провідними стають не засвоєння формальних знань і навичок, а гуманність стосунків, свобода

самовиявлення, культивування індивідуальності, творча самореалізація особистості. Саме в період ранньої юності головна увага молодої людини зосереджується на розвитку мотиваційної сфери особистості, визначення свого життєвого шляху, формування світогляду та інше, тому саме в цей період можна говорити про професійне самовизначення.

Метапредметність є особливим філософським рівнем інтеграції знань, який розглядає загальні взаємозв'язки в системі «людина – суспільство – природа – техніка». Метапредметність в старшій школі покликана підвищити рівень інтеграції знань учнів, надати навчальним досягненням цілісності та системності, розвинути професійно спрямовані інтереси і здібності та допомогти визначитись із напрямом подальшої освіти для отримання обраної професії.

Метапредметний підхід забезпечує перехід від існуючої практики дроблення знань на предмети до цілісного образного світосприйняття та до метадіяльності. Такі метапредметні результати освітнього процесу, як: способи діяльності, досвід діяльності учнів, ключові компетентності, – знаходять своє застосування як в рамках освітнього процесу, так і при вирішенні проблем в реальних життєвих та професійних ситуаціях. Вони можуть бути засвоєні учнями на базі одного, декількох або усіх навчальних предметів. Метапредметність як принцип інтеграції змісту освіти, як спосіб формування теоретичного мислення й універсальних способів діяльності забезпечує формування цілісної картини світу у свідомості дитини, що особливо важливо в процесі професійного самовизначення. У зв'язку з цим актуальності набуває процес формування у старшокласників досвіду метапредметної діяльності в умовах профільного навчання.

Метапредметна діяльність учнів сприяє формуванню в них таких знань, поведінкових моделей, цінностей, які дозволять бути успішним у житті. Крім того, інтеграція навчальних предметів в актуальне профільно та професійно зорієнтоване знання, сприяє визначенню місця і ролі шкільних предметів у структурі професій, надає можливості старшокласникам виконувати трудові, технологічні, соціальні, професійні проби для визначення з вибором професії. Наразі проблемі метапредметності в старшій школі приділяється значна увага. Вона значною мірою реалізується контекстно через запровадження в освітньому процесі діяльнісного та компетентнісного підходів. Безпосередньому розв'язанню проблем метапредметного навчання присвятили свої роботи Асмолов А., Васьківська Г., Громико Ю., Князькова І., Хуторської А., Журавльов В., Фісенко Т. та ін. вітчизняні та зарубіжні науковці. Зокрема Колесіна К. Ю. розробила теоретичні засади метапроектного навчання та технологію його реалізації. Проте питання дидактичних особливостей метапредметної діяльності старшокласників в умовах профільного навчання досліджувалось недостатньо.

Метапредметний підхід несе в собі інтегруючу та узагальнюючу основу, яка дозволяє створити цілісну картину у сприйнятті, вивченні та усвідомленні поняття, явища, процесу, закону, комплексу, системи і таке інше. Профільне навчання саме по собі можна сприймати як метапредметну систему, яка має декілька рівнів і підрівнів й створюється на основі циклу профільних предметів та навчальних курсів із певною галузевою спрямованістю. Профільне навчання базується на навчальних предметах, а його метапредметність (надпредметність)

забезпечується такими ідеями, як: професійна орієнтація (майбутня професія, допрофесійна підготовка, готовність учнів до вибору професії, профільна підготовка); якості особистості (інтереси, нахили, здібності, професійне та життєве самовизначення); метапредметні результати навчання (метаздібності, метазнання, універсальні способи навчальної діяльності, ключові компетентності учнів, здатність їх використовувати в пізнавальній та соціальній практиці).

Зазначені ідеї стають основою у побудові багаторівневої моделі проектування змісту профільного навчання та визначенні дидактичних умов її реалізації в навчально-виховному процесі старшої школи.

Основна ідея оновлення старшої школи в тому, що освіта тут має стати більш індивідуалізованою, функціональною і ефективною. Профільне навчання на сучасному етапі розвитку освіти розглядається як багатосторонній комплексний засіб підвищення якості, ефективності та доступності загальної освіти, який дозволяє за рахунок змін у структурі, змісті, організації освітнього процесу в більшій мірі враховувати інтереси, схильності і здібності учнів, створювати можливості для орієнтації освіти старшокласників відповідно до їх професійних інтересів і намірів щодо продовження освіти. Для реалізації цих завдань важливо, перш за все, визначитися з пріоритетами в галузі педагогічних технологій. Тому одним з важливих питань організації профільного навчання є визначення ефективних освітніх технологій, зокрема мультимедійних технологій, їх місця в структурі профільного навчання та змістового наповнення.

Зазначене зумовило вибір теми нашого дослідження «Метапредметні основи проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових».

Об'єкт дослідження – процес формування змісту освіти в старшій школі.

Предмет дослідження – проектування змісту профільного навчання на основі метапредметного підходу.

Мета дослідження – визначити психолого-педагогічні та дидактичні особливості проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу.

Завдання дослідження:

1. На основі вивчення науково-педагогічної літератури та шкільної практики з'ясувати стан розв'язання проблеми проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу.

2. Визначити функції, роль та призначення аудіовізуальних засобів у формуванні змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

3. Проаналізувати дидактичні особливості мультимедійних технологій як засобу активізації метапредметної діяльності старшокласників.

4. Визначити функції мультимедійної візуалізації у реалізації метапредметних технологій профільного навчання.

5. Перевірити ефективність розроблених підходів.

Методи дослідження: аналіз, синтез та узагальнення теоретико-методологічних основ забезпечення діяльній спрямованості змісту освіти в

старшій школі як умови його фундаменталізації, теоретико-структурне моделювання, педагогічний експеримент.

Експериментальна база – гімназія № 290 м. Києва, Київська гімназія східних мов № 1, гімназія міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови.

У ході дослідження з'ясовано, що використання мультимедійної візуалізації підвищує ефективність реалізації метапредметних технологій в умовах профільного навчання.

Наукова новизна одержаних результатів:

– *вперше розроблено* модель проектування змісту профільного на основі метапредметного підходу з урахуванням функцій, ролі та призначення аудіовізуальних засобів у формуванні змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

– *удосконалено* функції мультимедійної візуалізації у реалізації метапредметних технологій профільного навчання;

– *набули подальшого розвитку* теоретичні та методичні аспекти проблеми формування освітнього середовища в умовах профільного навчання на основі дидактичних особливостей мультимедійних технологій як засобу активізації метапредметної діяльності старшокласників.

Основні результати науково-дослідної роботи.

Встановлено, що аудіовізуальні електронні засоби сприяють забезпеченню метапредметних аспектів професійно-орієнтованої діяльності, зокрема здійсненню пізнавальної, перетворювальної, регулятивної, інформаційно-комунікаційної, ціннісно-орієнтувальної, комунікативної та естетичної діяльностей, які складають основу універсальних способів навчальної діяльності.

Проаналізовано дидактичні особливості мультимедійних технологій як засобу активізації пізнавальної діяльності в освітньому середовищі старшої школи. Вивчено дидактичні особливості застосування аудіовізуальних електронних засобів навчання та сценаріїв їх створення в умовах професійно орієнтованого навчального середовища старшої школи.

У ході дослідження було визначено дидактичні особливості мультимедійних технологій у реалізації метапредметних ідей забезпечення єдності інваріантної і варіативної складових в процесі формування змісту профільного навчання.

По-перше, було визначено, що їх основними властивостями є: гнучкість, адаптивність до користувача, інтерактивність, когнітивність, інсценоване подання інформації, синтезоване середовище – це підвищує активність учнів, зростає їх інтерес до проектних та дослідницьких видів діяльності.

По-друге, використання мультимедійних технологій найбільш оптимально і ефективно сприяє реалізації триєдиної дидактичної мети навчального заняття. Освітній аспект: забезпечують сприйняття учнями навчального матеріалу, осмислення зв'язків і відносин в об'єктах вивчення. Розвивальний аспект: сприяють розвитку пізнавального інтересу в учнів, формуванню уміння узагальнювати, аналізувати, порівнювати; сприяють активізації творчої діяльності учнів. Виховний аспект: сприяють вихованню наукового світогляду, вмінню чітко

організувати самостійну і групову роботу, вихованню почуття товариства, взаємодопомоги.

По-третє, застосування мультимедійних технологій дозволяє підвищити ефективність як діяльності педагога, так і самих учнів за рахунок цілого ряду факторів: процес навчання охоплює всіх учнів, їх поведінка при цьому контролюється педагогом і однокласниками; гра не викликає стресової реакції.

По-четверте, було з'ясовано, що в процесі мультимедійного уроку розвиваються елементи творчості і самоаналізу, розвивається продуктивна, активно-пошукова діяльність, мислення. Мультимедійні програмні засоби мають значні можливості у відображенні інформації, безпосередньо впливають на мотивацію учнів, швидкість сприйняття матеріалу, стомлюваність і, таким чином, на ефективність навчального процесу в цілому.

Визначено дидактичні умови реалізації моделі проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу. Однією з визначених умов є застосування аудіовізуальних засобів навчання для організації метапроектної діяльності старшокласників.

Уточнено функції мультимедійної візуалізації у реалізації метапредметних технологій профільного навчання, зокрема у реалізації завдань основних етапів технології розвитку критичного мислення учнів.

Отримані результати було апробовано в ході науково-практичних конференцій, висвітлено у наукових статтях та у підготовленому параграфі до колективної монографії.

Підтема дослідження

«Реалізація компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

Виконавець: Кравчук Ольга Павлівна, канд. пед. наук, старш. наук. співроб. відділу дидактики.

Актуальність дослідження. 5 вересня 2017 року Президентом України П. Порошенком було підписано новий Закон України «Про освіту». В тексті документу підтверджується прагнення керівництва країни забезпечити реалізацію конституційних прав громадян України на освіту. Освіта визнається «основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та державою» та «державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства» (ст. 5, п. 1).

Законом України «Про освіту» декларується суспільне розуміння і визнання надзвичайної цінності освіти для громадянина України як особистості і активного діяча суспільства, так і члена європейської спільноти. Так, метою освіти визначено «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей,

виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору».

Отже, відбувся законодавчий запуск Концепції нової української школи. Це означає що перед педагогічною спільнотою – вченими і вчителями – актуальним постає питання створення сучасних дидактичних моделей, які дозволять реалізувати прогресивні ідеї нового Закону України «Про освіту». Однією з них є ідея орієнтації на компетентнісний результат навчання (див. ст. 12). У ній повна загальна освіта описується як робота з «формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність; інші компетентності, передбачені стандартом освіти...».

Процес модернізації освітнього середовища України на засадах компетентнісного підходу відбувається останні два десятиліття. Про українські перспективи і складові реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі на науковому рівні заявлено у 2004 році колективною монографією провідних науковців Інституту педагогіки (Н.Бібік, Л.Ващенко, О.Локшина, О.Овчарук, Л.Паращенко, О.Пометун, О.Савченко, С.Трубачева) «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи». У ній презентувалися результати вивчення зарубіжного досвіду з визначення сутності поняття «компетентнісний підхід», використання його у процесі формування змісту середньої освіти, а також визначалися складові реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі. У монографії підкреслювалася необхідність розроблення відповідного змісту та технологій формування ключових компетентностей в учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Про необхідність переходу української традиційної системи навчання на нову дидактичну модель, що передбачає компетентнісний результат у випускників загальноосвітніх навчальних закладів, офіційно заявлено і у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти. Таке рішення обумовлено двома чинниками: 1) намаганням синхронізувати освітню систему в країні відповідно структури та ідеології західноєвропейської системи – це політична складова, яка на думку ініціаторів та розробників має створити умови для легкого входження наших робітників і молоді у трудовий простір Європейського Союзу, тобто забезпечити їм можливість конкурувати і витіснити з ринку праці корінне населення «старої» Європи; 2) необхідністю підвищити якість навчально-методичної роботи і, як наслідок, підвищити рівень навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти визначено, що «компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності». Головне завдання компетентнісного підходу сформульовано так: «Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей».

У документі подано перелік цих компетентностей: «До ключових компетентностей належить уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності, а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна компетентності» та подається офіційний словник компетентнісного підходу.

Нині серед провідних дидактичних завдань залишаються питання дидактичного і методичного забезпечення варіатизації та профілізації навчання в старшій школі (див. ст. 12 п. 7 чинного Закону України «Про освіту»). Повністю описаної та функціонуючої відповідної дидактичної моделі ще не існує – науково-методичне забезпечення осучасненого навчально-виховного процесу на основі компетентнісного підходу також знаходиться в стадії проектування і експериментування. Так виникає необхідність дослідження проблеми *реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових*.

Мета дослідження полягала у визначанні психолого-педагогічних та дидактичних особливостей реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Завдання дослідження:

- 1) вивчити стан проблеми дослідження в теорії і шкільній практиці;
- 2) окреслити дидактичні аспекти міжпредметної інтеграції у процесі формування змісту профільного навчання;
- 3) розробити методичні рекомендації щодо формування красзнавчої компетентності в учнів старшої школи.

Об'єкт дослідження – процес формування змісту освіти в старшій школі.

Предмет дослідження – конструювання змісту профільного навчання на основі компетентнісного підходу.

Методи дослідження:

системний підхід до визначення теоретичної основи дослідження; *дедукція* – для формулювання умовиводів на основі результатів аналізу наукової літератури; *індукція* – для формулювання висновків на основі результатів експериментальної частини дослідження; *аналіз* методичної роботи вчителів з впровадження компетентнісного підходу в методичну роботу; *дослідницьке інтерв'ю і анкетування* вчителів і учнів; *пасивне і активне спостереження* і виявлення особливостей навчання учнів в старшій школі; *моделювання* – для

виявлення структурних елементів процесу реалізації компетентнісного підходу та побудови структурно-функціональної моделі реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; *метод експертних оцінок; узагальнення результатів експериментальної роботи.*

Експериментальна база: відділ освіти Ружинської райдержадміністрації Житомирської області, Ружинська гімназія (Житомирська обл.), Ягнятинська ЗОШ I – III ступенів Ружинського району Житомирської обл., Топорівська ЗОШ I – II ступенів Ружинського району Житомирської обл.

У ході експериментальної роботи виявлено особливості формування краєзнавчої компетентності в учнів 10-11-х класів, проводилося впровадження серед керівників закладів освіти результатів дослідження зі створення структурно-функціональної моделі реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових, підвищувалася методична майстерність вчителів з реалізації компетентнісного підходу у профільному навчанні.

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше обґрунтовано і розроблено експериментальну структурно-функціональну модель реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових, яка складається з таких блоків: філософія співробітництва, випускник, законодавче забезпечення, науково-методичне забезпечення, людські ресурси, оптимізація навчально-виховного процесу, обмін досвідом, керування, звітність та прийняття рішень; у процесі дослідження експериментальної моделі запропоновано механізм розроблення базової програми забезпечення індивідуального освітнього розвитку учня загальноосвітнього навчального закладу, орієнтованої на певний компетентнісний результат, як важливої складової, що забезпечує реалізацію компетентнісного підходу в сучасний освітній процес;

набули подальшого розвитку уявлення про краєзнавчу компетентність як інтегрований результат культурного розвитку особистості учня і важливий показник якості навчальних досягнень випускника загальноосвітнього навчального закладу.

Основні результати науково-дослідної роботи

Відповідно до планових завдань:

- розроблено програму дослідження;
- *вивчено* стан проблеми реалізації компетентнісного підходу в процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових та досвід учителів з формування краєзнавчої компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів;

- *встановлено*, що в особистісно зорієнтованій та гуманістичній освітніх парадигмах компетентнісний підхід є базовим для розроблення узагальненого абстрактного результату функціонування сучасної дидактичної системи в Україні – компетентнісної моделі випускника загальноосвітнього навчального закладу, і (як результат) визначення основних параметрів навчальних досягнень у профільному навчанні; для створення структурно-функціональної моделі реалізації

компетентнісного підходу в процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових необхідно спиратися на виявлене освітнє замовлення, через яке формується зміст базової програми забезпечення індивідуального освітнього розвитку учня загальноосвітнього навчального закладу, орієнтованої на певний компетентнісний результат;

- *визначено* краєзнавчу компетентність випускника загальноосвітнього закладу як важливу складову загальнокультурного розвитку учня в навчанні та адекватний (інтегрований) результат його, через який можна діагностувати виконання поставленої сьогоднішнім перед освітою завдання: виховання громадянина України, який з любов'ю до свого роду і Батьківщини готовий гідно боронити цілісність і незалежність України, розвивати себе і світ навколо себе заради утвердження державності, миру і злагоди, добросусідських стосунків в полікультурному середовищі; формування краєзнавчої компетентності як складової загальної культури особистості в старшій школі відбувається на предметній та міжпредметній основі в урочній та позаурочній роботі; застосування міжпредметної інтеграції у процесі формування змісту профільного навчання є ефективним шляхом в розробленні курсів за вибором, програм учнівських краєзнавчих досліджень; перспективним для формування краєзнавчої компетентності в учнів старшої школи є залучення школярів до вивчення природно-ресурсного та господарського потенціалу територій для обґрунтування програм розвитку сільських громад;

- *узагальнено* виявлені особливості створення та впровадження структурно-функціональної моделі реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; субкультурна різноманітність сучасного суспільства ускладнює уніфікацію моделі реалізації компетентнісного підходу;

- *з'ясовано* структурні блоки моделі реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових: філософія співробітництва, випускник, законодавче забезпечення, науково-методичне забезпечення, людські ресурси, оптимізація навчально-виховного процесу, обмін досвідом, керування, звітність та прийняття рішень; розроблена модель виконує регламентуючу, комунікативно-інформаційну, організаційно-управлінську, ресурсну, прогностичну, оптимізуючу, системно-утворюючу функції;

- *розроблено* методичні рекомендації щодо формування краєзнавчої компетентності в учнів старшої школи, що включають загальну модель реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових, яка модифікується відповідно до потреб учня і вчителя, має дві важливі складові – науково-методичні та навчальні матеріали; інваріантною складовою загальної моделі реалізації компетентнісного підходу є науково-методичне забезпечення, до якого входять методичне керівництво для вчителя, навчальні програми, підручники або посібники, комплект матеріалів для контролю рівня засвоєння навчального матеріалу і визначення навчальних досягнень учня; варіативною складовою моделі реалізації компетентнісного підходу є навчальні матеріали, які забезпечують поглиблення і уточнення змісту навчальних програм, матеріали

підготовлені учнями для учнів під керівництвом учителя, дистанційні освітні ресурси, які висвітлюють окремі питання навчальних програм, програми організації учнівського дослідництва тощо;

- подано матеріали до колективної монографії «Формування змісту профільного навчання: теоретико-методичний аспект».

Висновки. Орієнтація навчально-виховного процесу в старшій школі на компетентнісний результат передбачає створення особливих механізмів конструювання змісту профільного навчання в єдності його варіативної та інваріантної складових. На нинішньому етапі розвитку української освіти зміст профільного навчання стає одним із чинників розвитку не тільки особистості учня, а і територіальної громади (як на локальному, так і на глобальному рівні). Сам зміст навчання має враховувати не тільки державне замовлення, але і виявлені соціокультурні освітні потреби територіальних громад, освітній запит старшокласника і освітній запит родин.

Підтема дослідження

«Реалізація особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових»

Виконавець: **Доброскок Ірина Іванівна**, докт. пед. наук, професор, голов. наук. співроб. відділу дидактики.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку суспільства постає необхідність, щоб в загальноосвітніх навчальних закладах діти отримали можливість розкрити свої здібності орієнтуватися у високотехнологічному конкурентному світі. Особистісно орієнтований напрям освіти - необхідність всебічного врахування інтересів і здібностей учнів. На розв'язання цієї проблеми спрямовані оновлені стандарти. Одним з основних завдань сучасної загальноосвітньої школи є створення освітнього простору, що забезпечить розширення спектра індивідуальних освітніх можливостей учнів в умовах профільного навчання.

Нові орієнтації й цінності сучасної освіти обумовили необхідність розуміти учня як індивідуальну дійсність і як індивідуальну можливість. Така спрямованість навчально-виховного процесу у сучасній педагогічній науці розглядається у контексті сучасної гуманістичної освітньої парадигми, якою передбачено повну і завершену підготовку учня до життя здебільшого через розвиток його індивідуальності та формування особистості.

Особистим у людині називають те особливе, що відрізняє її з поміж інших людей, а індивідуальністю – яскраво виражену сукупність ознак, властивих окремій людині, які закладені природою або набуті нею в індивідуальному досвіді. Особливими можуть бути інтелектуальні, вольові, моральні, соціальні та інші риси особистості. До індивідуальних особливостей відноситься своєрідність сприймання, мислення, пам'яті, уяви, інтересів, нахилів, здібностей та інше. Вона значною мірою обумовлює процес засвоєння знань, формування всіх якостей особистості.

Особистісно орієнтоване навчання спрямоване на створення сприятливих умов для виявлення і максимально можливого розвитку природних задатків учнів. Водночас не можна не враховувати безперервне зростання обсягу навчального матеріалу, вивчення якого всіма учнями на одному рівні унеможлиблюється. Тобто, перед освітою постає завдання подальшого розвитку теорії і накопичення передового досвіду в аспекті особистісно орієнтованого підходу.

Переносячи поняття освіти в практичну площину, її можна визначити як специфічну діяльність суспільства по створенню особливого середовища для розвитку особистості в конкретних духовних, матеріальних та технологічних умовах її життя. Освіту треба розуміти як відповідну сукупну дію, що розкриває, реалізує та розвиває індивідуальний таланти дитини, який буде виражено в професійному виборі.

Отже, освітній процес мусить бути особистісно орієнтованим як за метою, так і за змістом та технологією.

Освіта має постійно розвиватися, йдучи попереду суспільства. Оскільки розвиток суспільства є похідною від духовної освіченості особистості, то ця вимога може бути здійснена лише за умов орієнтації освіти на потреби конкретної людини. Треба збагнути, що окрема особистість завжди є більш зацікавленою в освіті, ніж суспільство в цілому, а тому є більш вибагливою до якості та ціни освіти. В даному контексті розвиваються всі ті процеси, що стимулюють прогресивні зміни в сфері пізнання та освіти.

Концептуальні й методичні передумови та окремі аспекти особистісного підходу поступово визначалися в дослідженнях особистості, що були проведені такими зарубіжними і вітчизняними вченими, як К. Абульханова-Славська, І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, У. Джемс, П. Жане, Є. Климов, І. Кон, Г. Костюк, М. Ланге, Ф. Лерш, О. Леонтьєв, А. Маслоу, В. Мерлін, Г. Олпорт, О. Пехота, К. Платонов, В. Рибалка, К. Роджерс, С. Рубінштейн, В. Семиченко, В. Серіков, І. Сікорський, Е. Шпрангер, В. Штерн, І. Якіманська та ін.

Змістова характеристика особистісного підходу й вимоги до його подальшої розбудови в психології та педагогіці можуть бути визначені шляхом розгляду головних ознак, що поступово склалися у процесі його становлення, а також шляхом його зіставлення з іншими підходами.

Важливі кроки в безпосередньому формуванні особистісного підходу (у його експліцитній, тобто синтетичній, цілісній формі), конкретні спроби окреслити його контури були здійснені у працях таких психологів, як Л. Божович, Н. Лейтес, А. Петков, К. Платонов, І. Кон, Б. Федоришин, В. Рибалка, В. Серіков та деяких інших дослідників.

Особистісно орієнтований підхід в організації навчально-виховного процесу передбачає:

- визначення особистості учня головним суб'єктом педагогічного процесу, визнання його як соціальної цінності;
- дотримання принципу врахування індивідуальних особливостей особистості, що передбачає прояв поваги до її самобутності, унікальності та своєрідності;
- орієнтацію на особистість кожного вихованця як на мету, об'єкт, суб'єкт, результат навчання і виховання;

- ставлення до учня як до суб'єкта власного розвитку;
- проектування мети освіти якнайповнішого розвитку індивідуальних здібностей, реалізації індивідуально-особистісного життєвого проекту, визначення життєвих планів і способів самореалізації;
- врахування закономірностей процесу самовдосконалення особистості;
- самоорганізацію, реалізація якої відбувається у спеціально створеному педагогом навчальному середовищі, що передбачає спільну творчу діяльність організаторів, учителів, учнів, громадськості у визначенні планів, програм, стратегій педагогічного процесу.

Отже, особистісний підхід доцільно розглядати як сукупність концептуальних уявлень, принципів, цільових установок, орієнтацій, методико-психодіагностичних та психолого-педагогічних засобів, які сприяють більш глибокому й повному баченню, розумінню особистості учня (вихованця) і на цій основі – її гармонійному розвитку.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на засадах особистісно орієнтованого підходу.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

1. Вивчити стан проблеми дослідження в теорії і шкільній практиці та з'ясувати основні напрями реалізації особистісно орієнтованого підходу щодо розв'язання проблеми конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;
2. Дослідити тенденції щодо конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;
3. Розробити основні критерії оцінки ефективності конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;
4. З'ясувати основні дидактичні вимоги реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;
5. Розробити структурно-функціональну модель реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Об'єкт дослідження – зміст освіти у старшій школі.

Предмет дослідження – особистісно орієнтований підхід до процесу конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

Методи дослідження:

а) *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних і дослідних даних, застосованих для виявлення стану розробленості досліджуваної проблеми; методи прогнозування і моделювання – для створення структурно-функціональної моделі реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових;

б) *емпіричні* – спостереження, бесіди, анкетування учнів і вчителів для аналізу стану розробленості проблеми конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; констатувальний

експеримент – для з'ясування форм і методів організації процесу навчання у старшій школі, формувальний експеримент – для виявлення ефективності експериментальної структурно-функціональної моделі;

в) *статистики* – методи математичної статистики для якісного і кількісного аналізу обробки одержаних результатів, визначення їх достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виокремленні як самостійної дидактичної проблеми визначення і теоретичному обґрунтуванні особистісно орієнтований підхід до процесу конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; проектуванні та науковому обґрунтуванні структурно-функціональної моделі реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових; подальшому розвитку теорії і практики формування змісту освіти з урахуванням ідей особистісно орієнтованого підходу в навчанні, профільної диференціації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні матеріалів, призначених для впровадження у навчально-виховний процес старшої школи.

Результати науково-дослідної роботи передбачається використовувати й у процесі післядипломної педагогічної освіти вчителів, а також під час навчання студентів – майбутніх учителів.

Основні результати дослідження:

- *систематизовано* понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження;

- *розроблено* основні критерії оцінки ефективності конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових

- *з'ясовано* основні дидактичні вимоги реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових

- *розроблено* структурно-функціональну модель реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети і поставлених завдань у процесі досліджування одержано такі основні результати:

I. Обґрунтовано теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. Проведене теоретичне дослідження, аналіз педагогічної, психологічної, філософської літератури, дослідницька діяльність, досвід роботи в старшій школі показали, що низка питань у цьому напрямі вимагає теоретичного переосмислення, пошуку нових ефективних шляхів формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. Методологічний аналіз проблеми уможливив чітко сформулювати мету і завдання дослідження. Одержані результати дають змогу зробити висновки щодо

можливості реалізації мети дослідження – розроблення теорії формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

II. У контексті дослідження проблеми уточнено й конкретизовано сутність понять «зміст освіти», «інваріантна складова», «варіативна складова», «курси за вибором», «особистісно орієнтований підхід», «аксіологічні засади», «система цінностей старшокласників», «професійно зорієнтоване освітнє середовище старшої школи», що є штучно вибудованою системою, структура і складові якої сприяють досягненню цілей профільного навчання, забезпечують формування ключових, предметних і професійно спрямованих компетентностей учнів задля створення умов з реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня; «інтеграція змісту освіти» як процес виявлення однотипних сутностей (закономірностей) в елементах змісту навчання та встановлення їх системної цілісності.

III. Визначено та схарактеризовано дидактичні засади формування змісту профільного навчання, які ґрунтуються на ідеях особистісно-орієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, метапредметного, інтегративного підходів, фундаменталізації освіти й цілісно охоплюють усі складники навчально-виховного процесу: мету, зміст, форми, методи, технології, дидактичні умови, моніторинговий супровід;

IV. Узагальнено особливості навчально-пізнавальних потреб та інтересів старшокласників, задоволення яких зумовлює суттєві зміни у змістово-процесуальному забезпеченні профільного навчання, сприяє максимальному врахуванню індивідуальних особливостей, створює сприятливе середовище для інтелектуального розвитку і соціальної ініціативи;

V. Розроблено концептуальну модель формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових як кероване, відкрите, складне утворення, що цілісно відображає освітній процес і містить цільовий, теоретико-методологічний, дидактико-методичний і експертно-оцінювальний блоки, включаючи такі субмоделі:

- 1) формування варіативного компонента змісту освіти;
- 2) інтеграції навчання в старшій школі в умовах профільного навчання;
- 3) проектування змісту профільного навчання на основі метапредметного підходу;
- 4) формування змісту профільного навчання на аксіологічних засадах;
- 5) реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових.

VI. Обґрунтовано дидактичні умови реалізації концептуальної моделі формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної та варіативної складових: забезпечення цілісності й системності процесу реалізації ідей розвитку національної освіти і системи профільного навчання; структурно-функціональної єдності інваріантної і варіативної складових змісту освіти; адаптація змісту освіти до сучасних потреб суспільства та особистості з огляду на закономірності розвитку економічної, екологічної, політичної, демографічної та інших сфер людської діяльності; спрямованість змісту ключових компетентностей на реалізацію індивідуальних освітніх траєкторій старшокласників за позитивних ціннісно-смыслових орієнтацій, базованих на основних видах абсолютних цінностей; урахування характеру, динаміки різноманітних загальнонаукових і

професійних інтересів і вільного вибору учнями змісту варіативного освітнього компонента; розроблення міжпредметних програм навчання; створення інтегрованих курсів за вибором; технологізація змісту навчання, створення STEM-орієнтованого освітнього контенту.

Результати дослідження свідчать, що поставлені завдання розв'язано, мету досягнуто.

Дослідження не вичерпує багатоаспектності розв'язування пропонованої проблеми. Подальшого вивчення потребують такі питання: освітні технології у процесі реалізації профільного навчання, гуманізація змісту профільного навчання.

СПИСОК ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Монографії

2015

(за завершеною у 2014 р. НДР):

1. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. монограф. / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. Е. Трубачева, С. П. Бондар, Л. А. Липова, О. В. Барановська, С. В. Косянчук, Н. В. Захарчук]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. – К. : Пед. думка, 2015. – 288 с.;

2015

(за НДР 2015 року):

2. Малихін О. В. Формування рефлексивної компетентності студентів в освітньому процесі вищої школи / О. В. Малихін, О. І. Герасимова // Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри : монограф. / [ред. кол.: Огнев'юк В. О. та ін.]. – К. : Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2015. – 368 с. – С. 128–150.

2017

3. Кизенко В. І. Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика : монографія / В. І. Кизенко. – Вид. Дім «Слово», 2017. – 408 с.

Концепції

2015

(за завершеною у 2014 р. НДР):

1. Концепція фундаменталізації змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання / Г. О. Васьківська, О. В. Барановська, Н. В. Захарчук, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, Л. А. Липова, С. Е. Трубачева // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. Г. О. Васьківської ; упоряд. С. В. Косянчука]. – К. : Вид-во Інституту обдарованої дитини НАПН України, 2015. – 224 с. – С. 5–23.

Методичні рекомендації

2015

(за завершеною у 2014 р. НДР):

1. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання : метод. рек. / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, Н. В. Захарчук, С. В. Косянчук] ; вступ. ст. і наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 68 с.

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

1. Косянчук С. В. Українська мова. 10-11 класи. Рівень стандарту. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (зі змінами 2016 року) [Електронний ресурс] / Н. В. Бондаренко, С. В. Косянчук, В. Л. Кононенко // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки (пошук на сторінці: Навчальні програми з мов та інтегрованого курсу «Література» для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин / Українська мова / Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / Рівень стандарту (зі змінами 2016 р.)). 17 с. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>

2. Косянчук С. В. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою [Електронний ресурс] / Н. В. Бондаренко, С. В. Косянчук, В. Л. Кононенко // Навчальні програми з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовою національної меншини та мов і літератур національних меншин для 10–11 класів (набирають чинності з 2018/2019 навчального року, затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407). – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html> (файл – ukr-mova-10-11-z-navch-ros.doc).

СТАТТІ У ФАХОВИХ ВИДАННЯХ УКРАЇНИ

2015

1. Васьківська Г. О. Гносеологічна цінність навчальної книги як засобу реалізації інваріантної та варіативної складових змісту освіти у старшій школі / Г. О. Васьківська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2015. – Вип. 15. – Ч. 1. – 370 с. – С. 79–89.

2. Васьківська Г. О. Інтернет-середовище як чинник формування ціннісних орієнтацій учнів / Г. О. Васьківська // Молодь і ринок. – 2015. – №11 (130) – С. 11–16.

3. Васьківська Г. О. Теоретико-методологічні засади формування змісту освіти: людинознавчі аспекти / Г. О. Васьківська // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. праць. – Рівне : РВЦ МEGУ імені академіка С. Дем'янчука, 2015. – №1(13). – 342 с. – С. 16–23.

4. Васьківська Галина. Формування професійних умінь майбутніх учителів засобами комп'ютерних технологій / Галина Васьківська // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – Вип. 735. – С. 28–33.

5. Барановська О. В. Модернізація змісту профільного навчання в світлі міжпредметної інтеграції / О. В. Барановська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2015. – № 4–5. – С. 80–85.

6. Барановська О. В. Можливості міжпредметної інтеграції змісту шкільного підручника / О. В. Барановська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.: голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2015. – Вип. 15. – Ч. 1. – 370 с. – С. 18–26.

7. Кизенко В. І. Відбір змісту освіти для старшої школи й відображення його у програмах і підручниках / В. І. Кизенко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузова]. – К. : Пед. думка, 2015. – Вип. 15. – Ч. 1. – 370 с. – С. 276–288.

8. Косянчук С. В. Риторичні завдання як засіб формування ціннісних орієнтацій старшокласників // Молодь і ринок. – 2015. – №10 (129) – С. 47–51.

9. Малихін О. В. Дидактичні механізми формування рефлексивної компетентності студентів / О. В. Малихін // Проблеми освіти: зб. наук. праць. – Вип. 84. – Житомир-К., 2015. – 356 с. – С. 206–211.

10. Трубачева С. Е. Шкільний підручник у компетентнісно зорієнтованому освітньому середовищі / С. Е. Трубачева // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2015. – Вип. 15. – Ч. 2. – 378 с. – С. 300–308.

11. Трубачева С. Метапредметний аспект формування загальнонавчальних компетентностей учнів в умовах профільного навчання / С. Е. Трубачева // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – №36. – 2015. – С. 183–185.

12. Трубачева С. Професійно зорієнтована метапроектна діяльність учнів в умовах компетентнісного підходу / С. Е. Трубачева // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки» : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2015. – Вип. 15. – С. 305–310.

2016

13. Васьківська Г. О. Тести як поліфункційний дидактичний інструментарій у змісті навчальної книги / Г. О. Васьківська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2016. – Вип. 17. – С. 61–71. (Index Copernicus, РИНЦ).

14. Васьківська Г. О. Технології інтерактивного навчання у процесі підготовки майбутніх учителів: дидактичний аспект / Г. О. Васьківська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Безлюдний О. І. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий, 2016. – Вип. 14. – С. 18–25. (Index Copernicus, РИНЦ).

15. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики / Г. О. Васьківська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2016. – Вип. 1(303). – Т. 1. – С. 33–38. – (Серія: Педагогічні науки).

16. Барановська О. В. Міжпредметні зв'язки у підручнику для профільної школи: практична зорієнтованість та технологізація / О. В. Барановська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. –

О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2016. – Вип. 16. – С. 17–26. (Index Copernicus, РИНЦ).

17. Барановська О. В. Реалізація міжпредметних зв'язків у старшій школі: дидактичний аспект / О. В. Барановська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород : УЖНУ, 2016. – Вип. 2(39). – 15–17 с. – (Серія: Педагогіка. Соціальна робота).

18. Кизенко В. І. Постнекласична методологія профорієнтаційної діяльності в умовах профільного навчання / Василь Іванович Кизенко // Український педагогічний журнал. – 2016. – №1. – С. 94–108.

19. Кравчук О. П. Методичні аспекти створення підручників для курсу «Україна у світі: природа, населення» / Т. Г. Назаренко, О. П. Кравчук // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2016. – Вип. 16. – С. 258–268.

20. Трубочева С. Е. Дидактичні особливості компетентісно зорієнтованого підручника для основної школи / С. Е. Трубочева // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2016. – Вип. 16. – С. 424–433. (Index Copernicus, РИНЦ).

21. Трубочева С. Е. Метапредметна діяльність старшокласників в умовах профільного навчання / С. Е. Трубочева, О. В. Черноус // Науковий вісник Ужгородського університету. Ужгород : УЖНУ, 2016. – Вип. 1(38). – С. 298–302 с. – (Серія: Педагогіка. Соціальна робота).

2017

22. Vaskivska H. Didactic aspects of upper secondary and university education fundamentalization / Halyna Vaskivska // Science and Education. – 2017. – Issue 5. – P. 46-50. (DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-5-9>) (Web of Science)

23. Vaskivska H. O. Didactic possibilities of information and communication technologies in the process of development of educational environment in upper secondary school / H. O. Vaskivska, S. V. Kosianchuk, H. M. Skyba // Information Technologies and Learning Tools. – 2017. – Vol 60. – №4. – P. 17–27. (Web of Science).

24. Vaskivska H. Interdisciplinary links as a didactic basis of the future teacher's professional training / H. Vaskivska, M. R. Tanaś, S. Loboda // Interdisciplinary Studies of Complex Systems. – 2017. – №10–11. – P. 46–59 (Web of Science).

25. Васьківська Г. Дидактичні аспекти реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі фахової підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Галина Васьківська // Освітологічний дискурс. – 2017. – № 3–4 (18-19). – С. 21–29. (Google Академія, CiteFactor).

26. Барановська О. Міжпредметна інтеграція як провідна тенденція в організації профільного навчання / Олена Барановська // Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [голов. ред. Лабунець В. М.]. – Вип. 22 (1-2017). – Ч. 1. – Кам'янець-Подільський, 2017. – С. 9–13.

27. Барановська О. В. Сучасний підручник у контексті міжпредметної інтеграції / О. В. Барановська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – Київ : Пед. думка, 2017. – Вип. 19. – С. 5–13. (Index Copernicus, Google Академія, РИНЦ).

28. Кизенко В. І. Стан і перспективи розвитку умінь діалогічного спілкування старшокласників засобами сучасного підручника / О. Є. Васьківська, В. І. Кизенко // Проблеми сучасного підручника / [ред. кол., голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2017. – Вип. 18. – С. 5–13. (Index Copernicus, Google Академія, РИНЦ).

29. Косянчук С. В. Удосконалення експертизи шкільних підручників / Н.В. Бондаренко, С.В. Косянчук // Український педагогічний журнал. – 2017. – №1. – С. 98–103. (Index Copernicus, Google Академія, РИНЦ).

30. Косянчук С. В. Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей // Н. В. Бондаренко, С. В. Косянчук // Український педагогічний журнал. – 2017. – № 2. – С. 112–119. (Index Copernicus, Google Академія, РИНЦ).

31. Кравчук О. П. Модель реалізації компетентнісного підходу в процесі конструювання змісту профільного навчання як фактор модернізації освітнього середовища / О. П. Кравчук // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Матринюк]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 102–113. (Index Copernicus).

32. Трубачева С. Е. Дидактичні особливості компетентнісно зорієнтованого підручника в умовах профільного навчання / С. Е. Трубачева // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2017. – Вип. 18. – С. 219–225. (Index Copernicus, Google Академія, РИНЦ).

33. Трубачева С. Дидактичні особливості метапредметних технологій в умовах профільного навчання / Світлана Трубачева, Оксана Чорноус // Науковий вісник Ужгородського університету : зб. наук. праць. – Ужгород : УжНУ, 2017. – Вип. 1(40). – С. 295–297. – (Серія: Педагогіка. Соціальна робота).

ПУБЛІКАЦІЇ У НАУКОВИХ ВИДАННЯХ ІНШИХ ДЕРЖАВ

2015

1. Кизенко В. І. Особливості моделювання профілю навчання як засобу підвищення ефективності профілізації старшої школи [Features simulation profile training as a way to improve the efficiency of profiling high school] / В. І. Кизенко // Научные труды SWorld. – Вип. 3(40). – Т. 6. – Іваново : Научный мир, 2015. – 100 с. – С. 26–32.

2. Кизенко В. І. Умови реалізації допрофільної підготовки в межах вітчизняного загальноосвітнього закладу / Wasilij Iwanowicz Kiżenko // Materiały XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Wschodnie partnerstwo – 2015». Volume 2. Pedagogiczne nauki. Historia. Filozofia. Filologiczne nauki. Psychologia i socjologia: Przemysł. Nauka i studia – 104 str. – Str. 12–15.

2016

3. Васьковская Г. А. Дидактические аспекты формирования содержания образования в старшей школе / Г. А. Васьковская // «Молодой учёный» (Самара). – 2016. – №5.6 (109.6). – С. 22–24.

4. Васьковская Г. А. Инновационный подход к генерированию метапредметных связей в процессе реализации содержания образования / Г. А. Васьковская // Инновационная деятельность субъектов образования : матер. научн.-практ. конф., г. Гродно, 24–25 нояб. 2016 г. / Гродненский областной институт развития образования. – Гродно : ГрОИРО, 2016. – С. 38–41.

5. Васьковская Г. А. Теоретические и практические аспекты модернизации содержания образования в старшей школе / Г. А. Васьковская // Педагогическая наука и образование (Минск). – 2016. – №2. – С. 45–49.

6. Васьковская Г. А. Инновационный подход к генерированию межпредметных связей в процессе реализации содержания образования / Г. А. Васьковская // Личность. Образование. Общество. Инновационная деятельность субъектов образования. – В 2-х ч. / [ред. кол.: С. А. Сергейко и др.]. – Гродно : ГУО «Гродненский областной институт развития образования», 2016. – Ч. 1. – С. 62–64. (РИНЦ).

7. Барановська О. В. Реалізація міжпредметних зв'язків у профільній школі / О. В. Барановська // Актуальні проблеми сучасної науки : зб. тез наук. робіт X Міжнар. наук.-практ. конф. (Москва – Астана – Харків – Відень, 28 лип. 2016 р.) / Міжнародний науковий центр, 2016. – С. 21–24.

8. Кизенко В. І. Упровадження принципу наукового поглиблення змісту профільних предметів у старшій школі [Promote the principles of deepening the content of core subjects in mien school] / В. І. Кизенко // Научные труды Sword. – Вып. №4(41). – Т. 6. – Иваново : Научный мир, 2015. – С. 77–82.

9. Трубочева С. Е. Метапредметні основи формування професійно орієнтованих компетентностей старшокласників / С. Е. Трубочева, О. В. Черноус // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи : зб. матер. I-ї Міжнар. наук.-практ. конф. / [ред.-упоряд. А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Баку : Ін-т філософії Азербайджана, 2016. – С. 217–219.

2017

10. Васьківська Г. О. Роль міждисциплінарних зв'язків у процесі фундаменталізації змісту професійно-педагогічних знань / Г. О. Васьківська // International scientific and practical conference «Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine»: Conference Proceedings, May 5–6, 2017. – Sandomierz (Poland), 2017. – P. 181–184.

11. Vaskivska Halyna O. Didactical determinants use of information and communication technology in process of training of future specialists [Dydaktyczne determinanty wykorzystujące technologię informacyjno-komunikacyjną w procesie kształcenia przyszłych specjalistów] [Дидактичні детермінанти використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання майбутніх спеціалістів] / Halyna O. Vaskivska // Wiadomości Lekarskie. – Warszawa : Wydawnictwo Aluna, 2017. – Tom LXX. – Nr 4. – S. 838–842. (PubMed/Medline, EBSCO, MNISW (11 pkt), Index Copernicus, PBL, Scopus).

12. Васьківська Г. О. Формування змісту освіти у старшій школі як соціально-педагогічна проблема [Formation of educational content in high school as a social and pedagogical problem] / Г. О. Васьківська // Społeczno-pedagogiczne tworzenie rzeczywistości / [red. naukowa M. Chepil, O. Karpenko, W. Petryk]. –

Warszawa : Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego, 2017. – S. 123–137.

13. Vaskivska Halyna O. Didactic aspects of cognition of human as a bio-psycho-socio-cultural personality [Dydaktyczne aspekty poznania człowieka jako bio-psychiczno-społeczno-kulturalnej osobowości] / Halyna O. Vaskivska // Wiadomości Lekarskie. – Warszawa : Wydawnictwo Aluna, 2017. – Tom LXX. – Nr 5. – S. 959–963. (PubMed/Medline, EBSCO, MNISW (11 pkt), Index Copernicus, PBL, Scopus).

14. Васьковська Г. А. Тестирование как средство оценки учебной деятельности студентов (на примере преподавания дисциплины «Педагогика диалога») / Г. А. Васьковская // Оценка учебных достижений студентов в образовательном процессе ВУЗа : сб. науч. Ст. / ГрГУ имени Янки Купалы ; редкол.: А. Д. Король (гл. ред.), А. И. Жук (гл. ред.) [и др.] ; под науч. Ред. В. П. Тарантея, А. В. Торховой. – Гродно : ГрГУ, 2017. – С. 21–28.

СТАТТІ У НАУКОВИХ ВИДАННЯХ УКРАЇНИ

2015

1. Васьківська Г. О. Загальна характеристика змісту базової загальної середньої освіти / Г. О. Васьківська [та ін.] // Про зміст загальної середньої освіти: Науково-аналітична доповідь / [за заг. ред. В. Г. Кременя]. – К. : НАПН України, 2015. – 118 с. – С. 38–41, 68–74.

2. Васьківська Галина. Дидактичні аспекти взаємозв'язку інваріантної і варіативної складових змісту освіти у старшій школі / Галина Васьківська // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. – С. 5–11.

3. Васьківська Галина. Проектна діяльність старшокласників у системі неперервної освіти / Галина Васьківська // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 71–46.

4. Барановська О. В. Конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції / О. В. Барановська // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. – С. 32–36.

5. Барановська О. В. Проблема міжпредметної інтеграції в профільній школі / О. В. Барановська // Перспективні напрямки світової науки : Збірник статей учасників тридцять третьої міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (20–27 травня 2015 р.). – Т. 1. Науки гуманітарного циклу. – Запоріжжя : Вид-во ПГА, 2015. – 58 с. – С. 24–26.

6. Кизенко Василь. Варіативний компонент змісту освіти у старшій школі: педагогічні засоби впровадження / Юрій Мальований, Василь Кизенко // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. – С. 63–67.

7. Кизенко Василь. Громадянська освіта і виховання – основа громадянського суспільства / Василь Кизенко // Біологія і хімія в рідній школі. – 2015. – № 1. – 48 с. – С. 34–37.

8. Косянчук Сергій. Аксіологічний підхід до формування змісту профільного навчання як нагальна потреба і важлива складова стратегії освіти / Сергій Косянчук // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. – С. 67–71.

9. Малихін О. Розуміння світоглядного потенціалу предметів гуманітарного циклу в контексті організації профільного навчання: історико-дидактичний аспект / Олександр Малихін // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. – С. 11–15.

10. Трубочева С. Е. Дослідницькі технології як засіб реалізації метапредметного підходу в навчанні / С. Е. Трубочева // Біологія і хімія в рідній школі. – №3. – 2015. – С. 34–38.

11. Трубочева С. Метапредметні основи профільного навчання / Світлана Трубочева // Дидактика : теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. – С. 79–82.

12. Трубочева С. Е. Формування загальнонавчальних компетентностей учнів у контексті фундаменталізації змісту освіти [Електронний ресурс] / С. Е. Трубочева // Перспективні напрямки світової науки : зб. статей учасників 31-ї міжнар. наук.-практ. конф. «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя», м. Запоріжжя, 25 лют. – 1 берез. 2015 р. – Т. 1. Науки гуманітарного циклу. – Запоріжжя : Вид-во ПГА, 2015. – 60 с. – С. 42–43. – Режим доступу: http://nauka.zinet.info/31_1.pdf

2016

13. Васьківська Г. До проблеми оцінювання якості навчальних досягнень / Галина Васьківська // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 5–12.

14. Васьківська Г. О. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [кол. авт. ; редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя]. – К. : Пед. думка, 2016. – 448 с. – Бібліогр.: с. 193–208. – (До 25-річчя незалежності України).

15. Барановська О. В. Дидактичні умови міжпредметної інтеграції в профільній школі / О. В. Барановська // Перспективні напрямки світової науки : зб. статей учасників 37 Всеукр. наук.-практ. конф. «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя», м. Запоріжжя. – Т. 1 : Науки гуманітарного циклу; соціально-економічні науки. – Запоріжжя, 2016. – С. 8–9.

16. Барановська О. В. Міжпредметна інтеграція в практиці профільної школи / О. В. Барановська // Международный научный журнал. – 2016. – №8. – С. 21–23.

17. Барановська О. В. Міжпредметна інтеграція в старшій школі: практико зорієнтований та компетентнісний підходи / О. В. Барановська // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 20–25.

18. Барановська О. В. Міжпредметні зв'язки у профільній школі: практична зорієнтованість та технологізація [Intersubjects connections in specialized schools: practical orientation and technologizing] / О. В. Барановська // Первый независимый научный вестник. – 2016. – Ч. 2. – № 9–10. – С. 5–8.

19. Кизенко В. Варіативний компонент змісту освіти старшої школи як важливий складник системи неперервної професійної освіти / Василь Кизенко // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид.-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – 208 с. – С. 58–64.

20. Косянчук С. В. Аналіз сучасного стану взаємозв'язку інваріантної і варіативної складових змісту профільного навчання / С. В. Косянчук // Моніторинг реалізації змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових. – К. : Ін-т педагогіки НАПН України, 2016. – С. 3–15.

21. Косянчук С. Стан і перспективи програмотворення: дидактико-методичні аспекти / Неллі Бондаренко, Сергій Косянчук // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 25–33.

22. Косянчук С. Зміни в програмі з української мови для 10-11 класів та перспективи програмотворення / Неллі Бондаренко, Сергій Косянчук // Дивослово. – 2016. – № 7–8 (712–713). – С. 23–27.

23. Кравчук О. П. Географія / О. П. Кравчук, О. Ф. Надтока, Т. Г. Назаренко // Експертиза шкільних підручників : інструктивно-метод. матер. для експертизи електрон. версій проектів підруч. для учнів 8 кл. загальноосв. навч. закл. [посіб.] / [за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної]. – К. : Пед. думка, 2016. – С. 102–106.

24. Трубачева С. Е. Дидактичні особливості реалізації метапредметного підходу в умовах профільного навчання / С. Е. Трубачева, О. В. Чорноус // Дидактика : теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 64–70.

25. Трубачева С. Е. Дидактичні особливості компетентісно зорієнтованого підручника для 9 класу основної школи / С. Е. Трубачева // Інструктивно-метод. матер. для експертизи електрон. версій проектів підруч. для учнів 9 кл. загальноосв. навч. закл. [посіб.] / [за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної]. – К. : Пед. думка, 2016. – С. 00–00.

26. Трубачева С. Е. Загальні питання теорії підручника / С. Е. Трубачева // Експертиза шкільних підручників : інструктивно-метод. матер. для експертизи електрон. версій проектів підручн. для учнів 8 кл. загальноосв. навч. закл. [посіб.] / [за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної]. – К. : Пед. думка, 2016. – С. 39–43.

2017

27. Васьківська Г. Взаємозв'язок інваріантної і варіативної складової змісту освіти: людинознавчий аспект / Галина Васьківська // Дидактика: теорія і

практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2017. – С. 5–15.

28. Васьківська Г. Освітнє середовище як система детермінант розвитку особистості / Галина Васьківська // Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи : зб. статей / [голов. ред. Осадченко І. І. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – С. 9–15.

29. Васьківська Г. Психодидактичні аспекти формування в учнів реальної картини світу // Галина Васьківська // FOLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – С. 16–18.

30. Барановська О. Міжпредметна інтеграція як основний чинник удосконалення навчального процесу в старшій школі в умовах профільного навчання / Олена Барановська // FOLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / голов. ред. Осадченко І. І. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – Ч. І. – С. 46-49.

31. Барановська О. Психолого-дидактична парадигма як основа для профілізації старшої школи / Олена Барановська // FOLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – С. 7–9.

32. Барановська О. Технології інтегрованого навчання в старшій школі в умовах її профілізації / Олена Барановська // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2017. – С. 49–49.

33. Барановська О. В. Дидактичні умови міжпредметної інтеграції в старшій школі в умовах профільного навчання / О. В. Барановська // Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка : зб. наук. праць [ред. кол.; гол. ред. Л. М. Рибалко]. – Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. – Вип. 1. – С. 74–80.

34. Кизенко В. Варіативний компонент як важливий чинник модернізації освітнього середовища / Василь Кизенко // FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – Ч. І. – С. 52–55.

35. Кизенко В. Технологічний підхід до реалізації профільного навчання: психодидактичний ракурс / Василь Кизенко // FOLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / голов. ред. Осадченко І. І. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – С. 42–45.

36. Кизенко В. Формування змісту курсів за вибором для допрофільної підготовки і профільного навчання: дидактичні принципи і функції, специфіка реалізації / Василь Кизенко // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2017. – С. 67–76.

37. Косянчук С. Взаємозв'язок змісту інваріантної і варіативної складових гуманітарних предметів: ціннісний аспект / Сергій Косянчук // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2017. – С 76–82.

38. Косянчук С. Проблема модернізації освітнього середовища: аксіологічно-акмеологічний контекст / Сергій Косянчук // FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – Ч. I. – С. 9–12.

39. Косянчук С. Реалізація профільного навчання: синектичний аспект суб'єкт-суб'єктної взаємодії / Сергій Косянчук // FOLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – С. 49–53.

40. Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі / Н.В. Бондаренко, С. В. Косянчук // Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка : зб. наук. праць [ред. кол.; гол. ред. Л. М. Рибалко]. – Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. – Вип. 1. – С. 81–89.

41. Косянчук С. Реалізація інваріантної і варіативної складових змісту освіти: комплікаційно-експлікаційні аспекти / Сергій Косянчук // Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи : Матеріали Другої Міжнародної наук.-практ. конф., м. Умань, 5-6 жовт. 2017 р. // FOLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – С. 135–140.

42. Кравчук О. Педагогічні реалії формування красзнавчої компетентності в учнів старшої школи / Ольга Кравчук // FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – Ч. I. – С. 55–58.

43. Трубачева С. Е. Метапредметний підхід до формування змісту освіти в умовах профільного навчання / С. Е. Трубачева // Folia comeniana : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / голов. ред. Осадченко І. І. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – С. 76 –78.

44. Трубачева С. Е. Метапредметні основи професійно зорієнтованого освітнього середовища у старшій школі / С. Е. Трубачева // Folia comeniana : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / голов. ред. Осадченко І. І. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – Ч. I. – С. 59–61.

45. Трубачева С. Мультимедійна візуалізація у реалізації метапредметних технологій профільного навчання / Світлана Трубачева, Оксана Черноус // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2017. – С 88–94.

46. Трубочева С. Е. Формування навчальних компетентностей в умовах професійно зорієнтованого освітнього середовища навчального закладу / С. Е. Трубочева, С. І. Трубочев // Педагогіка: традиції та інновації: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 17–18 лют. 2017 р.). – Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2017. – Ч. II. – С. 105–108.

47. Трубочева С. Е. Дидактичні особливості проектування професійно зорієнтованого освітнього середовища в умовах профільного навчання / С. Е. Трубочева // Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка : зб. наук. праць [ред. кол.; гол. ред. Л. М. Рибалко]. – Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. – Вип. 1. – С. 67–74.

48. Черноус О. Дидактичні особливості мультимедійних технологій в освітньому середовищі / Оксана Черноус // FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – Ч. I. – С. 84–86.

49. Черноус О. Мультимедійні технології як засіб активізації пізнавальної діяльності в освітньому середовищі / Оксана Черноус // FOLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [голов. ред. Осадченко І. І.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – С. 81–84.

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЙ 2015

1. Васьківська Галина. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб ефективної підготовки майбутніх учителів / Галина Васьківська // Технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: матеріали Міжнародної Інтернет-конференції, м. Миколаїв, 11 груд. 2015 р. // Методичний вісник Науково-дослідницької лабораторії дидактики початкової освіти / [гол. ред. Осадченко І. І.]. – Миколаїв : ТОВ «Іліон», 2015 – Вип. 4. – 134 с. – С. 14–16.

2. Васьківська Галина. Міжпредметність як необхідна умова модернізації змісту освіти / Галина Васьківська // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті : Матер. I-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 лист. 2015 р.) / [ред.-упоряд.: І. Зимомря, В. Ільницький]. – Ченстохова – Ужгород – Дрогобич : Посвіт, 2015. – 236 с. – С. 91–92.

3. Барановська Олена. Реалізація міжпредметних зв'язків у навчанні / Олена Барановська // Технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: матеріали Міжнародної Інтернет-конференції, м. Миколаїв, 11 груд. 2015 р. // Методичний вісник Науково-дослідницької лабораторії дидактики початкової освіти / [гол. ред. Осадченко І. І.]. – Миколаїв : ТОВ «Іліон», 2015 – Вип. 4. – 134 с. – С. 6–7.

4. Васьківська Галина. Використання інформаційних технологій у процесі навчання майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва / Галина Васьківська // Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інформаційні технології в професійній діяльності», 25 берез. 2015 р. – Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет, 2015. – 224 с. – С. 16–17.

5. Кизенко Василь. Варіативна складова змісту освіти в контексті особистісно орієнтованого навчання / Василь Кизенко // Методичний вісник Науково-дослідницької лабораторії дидактики початкової освіти : матер. Міжнар. Інтернет-конф. «Дидактика початкової школи: реалізація технологічного та компетентнісного підходів», м. Миколаїв, 10 квіт. 2015 р. ; [гол. ред. Осадченко І. І.]. – Миколаїв : ТОВ «Іліон», 2015. – Вип. 1. – 135,[1] с. – С. 102–103.

6. Кизенко Василь. Деякі технологічні аспекти реалізації варіативного компонента змісту освіти у четвертому класі початкової школи / Василь Кизенко // Технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: матеріали Міжнародної Інтернет-конференції, м. Миколаїв, 11 груд. 2015 р. // Методичний вісник Науково-дослідницької лабораторії дидактики початкової освіти / [гол. ред. Осадченко І. І.]. – Миколаїв : ТОВ «Іліон», 2015 – Вип. 4. – 134 с. – С. 28–30.

7. Косянчук Сергій. Забезпечення єдності інваріантного і варіативного складників змісту профільного навчання: інтердисциплінарні зв'язки / С. Косянчук // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті : Матер. І-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 лист. 2015 р.) / [ред.-упоряд.: І. Зимомря, В. Ільницький]. – Ченстохова – Ужгород – Дрогобич : Посвіт, 2015. – 236 с. – С. 122–123.

8. Косянчук Сергій. Підготовка майбутніх учителів до процесу формування в учнів ціннісно-сміслових орієнтацій / Сергій Косянчук // Методичний вісник Науково-дослідницької лабораторії дидактики початкової освіти : матер. Міжнар. Інтернет-конф. «Дидактика початкової школи: реалізація технологічного та компетентнісного підходів», м. Миколаїв, 10 квіт. 2015 р. ; [гол. ред. Осадченко І. І.]. – Миколаїв : ТОВ «Іліон», 2015. – Вип. 1. – 135,[1] с. – С. 118–119.

9. Косянчук Сергій. Технології інтерактивного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів: аксіологічний акцент / Сергій Косянчук // Технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: матеріали Міжнародної Інтернет-конференції, м. Миколаїв, 11 груд. 2015 р. // Методичний вісник Науково-дослідницької лабораторії дидактики початкової освіти / [гол. ред. Осадченко І. І.]. – Миколаїв : ТОВ «Іліон», 2015 – Вип. 4. – 134 с. – С. 30–32.

2016

10. Васьківська Г. О. Сутність тестування як методу оцінювання якості навчальних досягнень студентів / Г. О. Васьківська // Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика : матер. Всеукр наук. Інтернет-конф. (м. Умань, 20 жовт. 2016 р.) / [ред. кол.: Коберник О.М., Кравченко О. О., Бойченко В.В.]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2016. – С. 13–15.

11. Кизенко В. І. Інноваційний підхід до професійного самовизначення старшокласників в аспекті постнекласичної методології / Василь Іванович Кизенко // Теоретико-методичні засади системи професійного самовизначення особистості в умовах регіону : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.; 8 квіт. 2016 р. / [за заг. ред. І. М. Бобер; наук. ред. А. П. Самодрин]. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. – С. 12–14.

12. Трубачева С. Професійно зорієнтована метапроектна діяльність старшокласників / С. Е. Трубачева, О. В. Черноус // Актуальні проблеми сучасної

соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців : Матер. доп. та повідом. Міжнар. наук.-практ. конф. / [за ред. проф. І. В. Козубовської, проф. Ф. Ф. Шандора]. – Ужгород : УЖНУ, 2016. – С. 199–201.

НАУКОВІ ТЕЗИ

2015

1. Васьківська Г. О. Модернізація змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових / Г. О. Васьківська // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2015. – С. 139–141.

2. Барановська О. В. Проблема інтеграції змісту навчання у ретроспективі та на сучасному етапі / О. В. Барановська // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2015. – С. 143–144.

3. Кизенко В. І. Формування і реалізація варіативного компонента змісту освіти старшої школи: недоліки і помилки / В. І. Кизенко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2015. – С. 145–146.

4. Косянчук С. В. Формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових: аксіологічний аспект / С. В. Косянчук // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2015. – С. 146–147.

5. Малихін О. В. Особливості змісту гуманітарних предметів в умовах профільного навчання / О. В. Малихін // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2015. – С. 141–143.

6. Трубачева С. Е. Метапредметний аспект проектування змісту профільного навчання / С. Е. Трубачева // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2015. – С. 147–149.

2016

7. Васьківська Г. О. Актуальні проблеми модернізації змісту профільного навчання / Г. О. Васьківська // Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір: матер. І Міжн. наук.-практ. конф.; м. Луцьк, 4 черв. 2016 р. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2016. – С. 28–30.

8. Васьківська Г. О. Теоретичні і методологічні основи формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових / Г. О. Васьківська // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2016. – С. 92–94.

9. Барановська О. В. Міжпредметна інтеграція в старшій школі / О. В. Барановська // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2016. – С. 94–95.

10. Кизенко В. І. Структурно-функціональна модель варіативного компонента змісту освіти старшої школи / В. І. Кизенко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2016. – С. 96–97.

11. Косянчук С. В. Концептуальна модель формування змісту профільного навчання: аксіологічний аспект / С. В. Косянчук // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2016. – С. 97–98.

12. Кравчук О. П. Дидактичний потенціал краєзнавства (тези) / О. П. Кравчук // Ожити через сто літ : матер. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті В. А. Менчиця (1837 – 1916) / [голов. ред. В. І. Сергійчук, упоряд. В. О. Митюк]. – К. : Вид-во «Типографія від А до Я», 2016. – С. 74–77.

13. Кравчук О. П. Формування краєзнавчої компетентності в учнів старшої школи / О. П. Кравчук // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2016. – С. 99–100.

14. Трубачева С. Е. Метапредметні основи професійно зорієнтованого освітнього середовища у старшій школі / С. Е. Трубачева // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2016. – С. 100–101.

15. Чорноус О. В. Педагогічні можливості аудіовізуальних електронних засобів навчання в організації метапредметної діяльності старшокласників / О. В. Чорноус // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. – К. : Ін-т педагогіки, 2016. – С. 101–102.

2017

16. Васьківська Г. О. Апробація моделі формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових: дидактико-методичний концепт / Г. О. Васьківська // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка, 2017. – С. 67–69.

17. Барановська О. В. Основні результати дослідження проблеми конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції / О. В. Барановська // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка, 2017. – С. 69–70.

18. Кизенко В. І. Експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі формування варіативного компонента змісту повної загальної середньої освіти / В. І. Кизенко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка, 2017. – С. 70–71.

19. Косянчук С. В. Концептуальна модель формування змісту профільного навчання: результати апробації / С. В. Косянчук // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка, 2017. – С. 71–72.

20. Кравчук О. П. Структурно-функціональна модель реалізації компетентнісного підходу у процесі конструювання змісту профільного навчання / О. П. Кравчук // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка, 2017. – С. 72–73.

21. Трубочева С. Е. Дидактичні умови проектування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових на основі метапредметного підходу / С. Е. Трубочева // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка, 2017. – С. 73–74.

22. Черноус О. В. Дидактичні особливості мультимедійних технологій у реалізації завдань профільного навчання / О. В. Черноус // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка, 2017. – С. 74–75.

ІНШІ ПУБЛІКАЦІЇ

2015

1. Васьківська Г. О. Вступна стаття до методичних рекомендацій «Інтегровано-бінарні уроки-проекти» / Г. О. Васьківська // Інтегровано-бінарні уроки-проекти: метод. рекомендації / [авт. кол.: С. М. Рудакова, С. Є. Ковш, Н. Б. Темрякович / [вступ. ст. Г. О. Васьківської]. – К. : Ін-т педагогіки НАПН України, 2015. – 28 с. – С. 4–5.

2. Кизенко В. І. Коледж / В. І. Кизенко, М. П. Савченко // Енциклопедія Сучасної України. – Т. 14 (Кол – Кос) / [наук.-ред. підг. Ін-ту енцикл. досл. НАН України]. – К. : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 768 с. – С. 17–18.

Кількісно-якісні показники за друкованими виданнями

Види друкованої продукції	УСЬОГО	Кількість		
		2015 рік	2016 рік	2017 рік
Монографії	3	2	0	1
Концепції	1	1	0	0
Методичні рекомендації	1	1	0	0
Програми навчальні	2	0	1	1
Неперіодичні збірники наук. праць	5	3	1	1
Показчики	1	0	1	0
РАЗОМ	13	7	3	3

За звітний період науковці відділу дидактики видали друком **11** одиниць поліграфічної продукції за 5-ма видами (монографії – 3, концепції – 1, методичні рекомендації – 1, неперіодичні збірники наук. праць – 5, показчики – 1); на сайті МОН України розміщено **2** навчальні програми.

**Кількісно-якісні показники за опублікованими науковими працями
у періодичних і неперіодичних виданнях України на журналах і збірниках
наукових праць інших країн**

Вид наукової продукції	УСЬОГО	Кількість		
		2015 рік	2016 рік	2017 рік
Статті у фахових виданнях України	33	12	9	12
Статті у наукових виданнях України	49	12	14	23
Публікації у виданнях інших країн	14	2	7	5
Матеріали конференцій	12	9	3	0
Наукові тези	22	6	9	7
Інші публікації	2	2	0	0
РАЗОМ	132	43	43	47

Публікації у виданнях, що входять до наукометричних баз даних

Вид наукової продукції	Роки	Усього	Міжнародні платформи, наукометричні бази даних									
			Scopus	Web of Science	Index Copernicus	Google Академія	РИНЦ	Cite-Factor	PBL	MNISW (11 pkt)	EBSCO	PubMed /Medline
Статті у фахових виданнях України	2015	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	2016	9	0	0	2	0	4	0	0	0	0	0
	2017	12	0	3	7	6	5	1	0	0	0	0
УСЬОГО	xxx	33	0	3	9	6	9	1	0	0	0	0

Вид наукової продукції	Роки	Усього	Міжнародні платформи, наукометричні бази даних									
			Scopus	Web of Science	Index Copernicus	Google Академія	РИНЦ	Cite-Factor	PBL	MNISW (11 pkt)	EBSCO	PubMed /Medline
Публікації у виданнях інших країн	2015	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
	2016	7	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
	2017	5	2	0	2	0	1	0	2	2	2	2
УСЬОГО	xxx	14	2	0	2	0	5	0	2	2	2	2

За звітний період науковці відділу дидактики видрукували **132** праці і публікації у наукових періодичних і неперіодичних виданнях: **33** – статті у фахових виданнях України; **49** – статті у наукових виданнях України; **14** – публікації у наукових виданнях інших держав; **12** – матеріали конференцій; **22** – наукові тези, **2** – інші публікації.

Публікації у виданнях, що входять до наукометричних баз даних: **2** – Scopus; **3** – Web of Science; **6** – Google Академія; **11** – Index Copernicus; **13** – РИНЦ; **2** – PBL; **1** – CiteFactor; **2** – MNISW (11 pkt); **2** – EBSCO, **2** – PubMed /Medline.